

OT in NT

**Een hermeneutisch-exegetische studie over
aanhalingen uit en toespelingen op het Oude Testament
in het Nieuwe Testament**

Dr. A. Dirkzwager

herziene versie

Inhoudsoverzicht

1	Het gesprek met Nicodemus en de oudtestamentische achtergrond (Johannes 3)	3
2	Wie Jezus is (Johannes 1: 19-52)	13
3	De overspelige vrouw (Johannes 7: 53 - 8: 11)	19
4	De Knecht van Jahweh (Johannes 8: 12-29)	22
5	Ik en de Vader zijn één (Johannes 10: 30)	31
6	Openbaring 1	33
7	Openbaring 17 en 18	48
8	En verder	68
9	Verantwoording	69

Enkele opmerkingen vooraf

In deze studie wordt de gij/u-vorm gebruikt.

De schrijver woont in Vlaanderen, waar deze vorm ondanks propaganda voor u/jij/jullie de natuurlijke is. Ook is het gemakkelijk in Bijbelteksten niet telkens te moeten kiezen voor de vertrouwelijke of de beleefdheidsvorm.

De naam van God wordt in deze studie in oudtestamentische teksten weergegeven met Jahweh. Het betreffende gebod in de 10 geboden verbiedt alleen misbruik van die naam. Maar, als Jahweh vermeden zou moeten worden, moet Heer of God dat ook. Omdat de geboden een verdergaande strekking hebben dan alleen te verbieden of te gebieden wat er strikt staat, valt ook het misbruik van Heer of God eronder.

Hoofdstuk 1

Het gesprek met Nicodemus en de oudtestamentische achtergrond (Johannes 3: 1-21)

1 Er was een mens, één van de Farizeeën, Nicodemus was zijn naam, een leider van de Joden. 2 Hij kwam 's nachts naar Hem toe en zei tegen Hem: "Rabbi, we weten, dat Gij van bij God komt als leraar. Want niemand kan die tekens maken die *Gij* maakt, als God niet met hem is."

3 Jezus antwoordde hem: "Het is waar wat Ik u zeg (1): als iemand niet opnieuw (2) geboren wordt, kan Hij Gods koninkrijk niet zien".

4 Nicodemus zei tegen Hem: "Hoe kan een mens geboren worden, als hij op leeftijd is? Hij kan toch niet opnieuw de buik van zijn moeder binnengaan en geboren worden?"

5 Jezus antwoordde: "Het is waar wat Ik u zeg (1): als iemand niet geboren wordt uit water en Geest, kan hij Gods koninkrijk niet binnengaan. 6 Wat uit het vlees geboren wordt, is vlees en wat geboren is uit de Geest, is geest. 7 Wees niet verbaasd, dat Ik u zei: 'Gij moet opnieuw geboren worden'. 8 De wind (2) waait waarheen hij wil en ge hoort zijn geluid, maar ge weet niet, waarheen hij gaat. Zo is ieder die geboren is uit de Geest."

9 Nicodemus antwoordde Hem: "Hoe kan dat gebeuren?"

10 Jezus antwoordde hem: "*Gij* zijt de leraar van Israël en dit begrijpt gij niet? 11 Het is waar wat Ik u zeg (1): wij spreken over wat wij weten en wij getuigen over wat wij gezien hebben en ons getuigenis aanvaardt gij (3) niet. 12 Ik heb u over de dingen op aarde gesproken en gij (3) gelooft Mij niet. Hoe zult gij (3) dan geloven, als Ik u spreek over de dingen in de hemel?"

13 En niemand is naar de hemel opgevaren dan wie uit de hemel neergedaald is, de Mensenzoon. En zoals Mozes de slang in de woestijn omhoog heeft geheven, zo moet de Mensenzoon omhooggeheven worden 15 om ieder die in Hem gelooft, eeuwig leven te geven. 16 Want God heeft de wereld zo lief gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft om te bereiken, dat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft. 17 Want God heeft zijn Zoon niet de wereld in gestuurd om de wereld te oordelen, maar om de wereld door Hem te redden. 18 Wie in Hem gelooft, wordt niet geoordeeld, maar wie niet gelooft, is al veroordeeld, omdat hij niet geloofd heeft in de naam van de eniggeboren Zoon van God. 19 Dit is het oordeel, dat het licht de wereld in gekomen is en de mensen het duister meer liefgehad hebben dan het licht. Want hun daden waren slecht. 20 Want iedereen die slechte dingen doet, haat het licht en gaat niet het licht in om te voorkomen, dat zijn daden aan het licht komen. 21 Wie de waarheid doet, gaat het licht in om van zijn daden duidelijk te maken, dat ze in God zijn gedaan."

1 Grieks: Amen amen, Ik zeg u.

2 Johannes laat enkele malen verschillende betekenissen tegelijk doorklinken. Zo kan 'opnieuw' ook betekenen 'van Boven'. 'Wind' heeft ook de betekenis 'geest'.

3 meervoud

In zijn gesprekken gaat Jezus doorgaans met Joden om. De meesten met wie Jezus spreekt, maken de indruk vroom te zijn, zij het vaak op hun manier. Men kende het Oude Testament. Zeker kan men bij de schriftgeleerden een grondige kennis van het Oude Testament veronderstellen. Het is daarom zinnig telkens wanneer Jezus zich met schriftgeleerden en ook met gewone Joden onderhoudt, de vraag te stellen, wat men zich in het licht van het Oude Testament bij gebruikte termen voorstelde. In geval van begrippen is men wel geneigd een grondige studie van de betreffende oudtestamentische passages te ondernemen.

Hebben we te doen met een aanhaling uit een oudtestamentische tekst of een toespeling daarop, dan is het evenzeer noodzakelijk om de ruime context van deze oudtestamentische tekst grondig te bestuderen.

Het gesprek van Jezus en Nicodemus vormt een bekend gedeelte uit het Nieuwe Testament. Voor veel evangelische christenen vormt het zelfs de centrale tekst uit de Bijbel. De uiteindelijke bedoeling van de passage is goed te verstaan voor ieder die met de hulp van de Heilige Geest wil lezen. Toch zijn er aspecten die pas in vergelijking met het Oude Testament duidelijk worden. Andere punten worden frappanter na een confrontatie met het Oude Testament. Hier volgt geen volledige exegese van de besproken passages. Er bestaan voldoende commentaren die andere aspecten zeer grondig belichten. Deze studie bespreekt slechts die verzen welke een oudtestamentische achtergrond bezitten en dan nog alleen op dit punt.

vers 2 "Rabbi, we weten, dat Gij van bij God komt als leraar. Want niemand kan die tekens maken die Gij maakt, als God niet met hem is."

In de mond van de *schriftgeleerde* (vers 10) Nicodemus tegenover Jezus zal deze belijdenis – of liever deze uitlokking van een reactie – een verwijzing vormen naar oudtestamentische noties over een komende leraar. Die vinden we heel duidelijk in Joël 2: 23

En gij, kinderen van Sion, juicht en verheugt u in Jahweh, uw God, want Hij geeft u de leraar ter gerechtigheid.

De verbinding met de tekst uit Joël mag op dit moment vergezocht lijken. Na het lezen van heel dit hoofdstuk zal de lezer gezien hebben, dat heel het gesprek wordt gedragen door dergelijke verbindingen. Nicodemus meent dus de door Joël aangekondigde leraar ter gerechtigheid voor zich te zien. Wanneer we de context bij Joël in aanmerking nemen, zien we het volgende. Zoals verscheidene profeten heeft Joël oordelen aan te kondigen. Maar, eveneens als andere profeten, mag ook Joël besluiten met hoopvolle toekomstprofetie. In de tekst waarop Nicodemus een toespeling maakt, heeft de profeet juist mogen zeggen, dat God na een bekering (2: 12 vv.) de Dag van het oordeel zal uitstellen (2: 18 vv. vergelijk 2: 31 vv.). Wij kunnen van de aankondiging van de leraar ter gerechtigheid mogelijk een gedeeltelijke vervulling zien in Joëls tijd, maar veel duidelijker een in Jezus' tijd. Niet voor niets volgt (2: 28 vv.) de bekende profetie over de uitstorting van de Heilige Geest met ook uitvoerige voorzeggingen over de eindtijd (3: 1 vv.). Joëls eigen tijd is dus niet alleen in het geding. Wanneer Nicodemus Jezus dan ook aanspreekt als de van God komende leraar, informeert hij tegelijkertijd naar verdere ontwikkelingen, namelijk de komst van de Geest, het

herstel van Israël (Joël 2: 26 "nimmermeer") en eschatologische zaken.

vers 3 Jezus antwoordde hem: "Het is waar wat Ik u zeg: als iemand niet opnieuw geboren wordt, kan Hij Gods koninkrijk niet zien".

Wat Jezus zegt, wordt als een antwoord voorgesteld. Hieruit blijkt, dat Nicodemus' voorgaande opmerking een vragend karakter had. Zoals we zagen, informeerde hij inderdaad naar verdere ontwikkelingen rond de leraar ter gerechtigheid. Jezus' antwoord gaat dan ook over het koninkrijk van God, waarvan aspecten in het vervolg van Joëls profetieën aan de orde kwamen, zoals we zagen. Alleen in de door Nicodemus niet geciteerde, maar kennelijk wel geïmpliceerde context van Joël 2: 23 ligt de verbinding tussen vraag en antwoord.

Nu komt het begrip "opnieuw geboren worden" of "van Boven geboren worden" in het Oude Testament niet voor. De zaak zelf is echter wel bekend. In Ezechiël 36: 26-27 lezen we

een nieuw hart zal Ik u geven en een nieuwe geest in uw binnenste; het hart van steen zal Ik uit uw lichaam verwijderen en Ik zal u een hart van vlees geven. Mijn Geest zal Ik in uw binnenste geven ...

Vergelijk ook Ezechiël 11: 19-20 en Jesaja 44: 3-4.

vers 4 Nicodemus zei tegen Hem: "Hoe kan een mens geboren worden, als hij op leeftijd is? Hij kan toch niet opnieuw de buik van zijn moeder binnengaan en geboren worden?"

Nicodemus legt kennelijk het verband niet tussen de gang van zaken in het koninkrijk waarop Joël duidde, en noties uit de oudtestamentische teksten rond de wedergeboorte als voorwaarde voor het binnengaan in het koninkrijk. Hij hoort daarom alleen maar de letterlijke betekenis van Jezus' woorden.

vers 5 Jezus antwoordde: "Het is waar wat Ik u zeg: als iemand niet geboren wordt uit water en Geest, kan hij Gods koninkrijk niet binnengaan.

Jezus wordt nu duidelijker in zijn aanwijzingen. Hij gebruikt daarvoor een paar begrippen dat de schriftgeleerde Nicodemus zou moeten herinneren aan oudtestamentische passages. Water en Geest vinden we terug in Ezechiël 36: 24-29

Ik zal u weghalen uit de volken en u bijeenvergaderen uit alle landen en Ik zal u brengen naar uw eigen land. Ik zal rein **water** over u sprengen en gij zult rein worden. Van al uw onreinheden en van al uw afgoden zal Ik u reinigen. Een nieuw hart zal Ik u geven en een nieuwe geest in uw binnenste. Het hart van steen zal Ik uit uw lichaam verwijderen en Ik zal u een hart van vlees geven. Mijn **Geest** zal Ik in uw binnenste geven en maken, dat u naar mijn inzettingen wandelt en naarstig mijn verordeningen onderhoudt. Gij zult wonen in het land, dat Ik aan uw vaders gegeven heb. Gij zult Mij tot een volk zijn en Ik zal u tot een God zijn. Ik zal u van al uw ongerechtigheden verlossen. Ik zal het koren roepen en vermeerderen, en geen

hongersnood over u brengen.

Zowel aan het begin als aan het eind van dit aangehaalde gedeelte vinden we thema's uit Joëls prediking terug: de terugkeer van de Joden naar hun land in Joël 3: 6-7, de terugkeer van de welvaart onmiddellijk na de tekst over de leraar ter gerechtigheid in Joël 2: 23-26 en de verhouding tussen God en zijn volk in Joël 2: 27. De komst van de Heilige Geest vinden we zowel in Ezechiël 36: 27 als in Joël 2: 28-29. Door deze overeenkomsten is de verbinding tussen de teksten zo, dat Nicodemus het verband had kunnen leggen tussen de dingen die Jezus hem gesuggereerd had over opnieuw geboren worden. De passage uit Ezechiël 36 handelt bovendien over een belangrijk aspect van de wedergeboorte, namelijk de zondevergeving (Ezechiël 36: 25, 29), welke verderop in het gesprek met Nicodemus inderdaad ook een rol gaat spelen (Johannes 3: 16 vv.).

Water en Geest vinden we ook terug in Jesaja 44: 3-4

Want Ik zal **water** gieten op het dorstige en beken op het droge. Ik zal mijn **Geest** uitgieten op uw nakroost en mijn zegen op uw nakomelingen. Zij zullen uitspruiten tussen het gras, als populieren langs de beken.

Het aspect dat hier vooral naar voren komt, is dat van fris nieuw leven, dat ook in het woord "wedergeboorte" wordt aangeduid. Het is opvallend, dat ook de context bij Jesaja handelt over oordelen van God (43: 28) en de verhouding tussen God en het volk (44: 5). Deze zaken had Nicodemus zich moeten realiseren vanuit het Oude Testament, dat de mens kan *wijs maken met het oog op de redding door het geloof in Christus Jezus* (2 Timotheus 3: 15).

Vers 8 De wind/Geest waait waarheen hij wil en ge hoort zijn geluid, maar ge weet niet, waarheen hij gaat. Zo is ieder die geboren is uit de Geest."

Nadat Jezus in vers 6 de absolute tegenstelling tussen de natuurlijke en de wedergeboren mens in het licht heeft gesteld, maakt Hij nu aan Nicodemus duidelijk, dat hij zich niet moet verbazen (vers 7). Door middel van een vergelijking, waarin bepaalde eigenschappen van de wind en de Geest onder de aandacht worden gebracht, moet Nicodemus' verbazing verminderen.

Ook nu weer gebruikt Jezus een verwijzing naar het Oude Testament, namelijk Prediker 11: 5

Zoals u de weg van de wind evenmin kent als het gebeente in de schoot van een zwangere vrouw, zomin kent u het werk van God die alles maakt.

De tekst uit Prediker maakt duidelijk, dat wij ons moeilijk kunnen voorstellen, hoe en wanneer God werkt. Jezus maakt gebruik van het feit, dat er maar één woord bestaat voor Geest en wind. Nicodemus (en ook wij) kennen de finesses van het werk van de Heilige Geest niet.

Jezus verrast echter door het slot te veranderen. Hij zegt niet: "Zo is de Heilige Geest" of: "Zo is het werk van God", maar: "Zo is iedereen die geboren is uit de Geest". Het werk van de Geest in de wedergeborene is raadselachtig, ja zelfs krijgt de wedergeborene eigenschappen van de Geest!

vers 9 Nicodemus antwoordde Hem: "Hoe kan dat gebeuren?"

Kennelijk is Nicodemus nu overtuigd van de wedergeboorte, althans van het feit, dat daarbij God een bijzonder werk doet. Hij blijft echter met raadsels zitten.

vers 10 Jezus antwoordde hem: "Gij zijt de leraar van Israël en dit begrijpt gij niet?"

Bij de commentatoren ontsnapt het aan de aandacht, dat in het Grieks het lidwoord staat voor "leraar". Dit is abnormaal, want in het gezegde komt het lidwoord in gewone gevallen niet voor.

Het Grieks zegt niet "Hij is de bakker", maar "Hij is bakker". "Hij is bakker" kan dus twee dingen betekenen:

- ° Hij is de bakker.
- ° Hij is een bakker. Het Grieks heeft geen woord voor het lidwoord een.

Heeft het Grieks wél "Hij is de bakker", dan is er iets speciaals aan de hand. Die bakker is dan de *bekende* bakker, of Bijbels gezien, de *beloofde* bakker.

Deze materie is uitvoeriger behandeld in mijn artikel *Een opvallende constructie van het Griekse lidwoord met belangrijke gevolgen voor de uitleg van het Nieuwe Testament* (1). De bekende tekst "en het Spreken was God" uit Johannes 1 wordt er ook besproken.

De nuance is dus hier "de bekende leraar" of "de voorzegde leraar". Nu hebben we geen aanwijzing, dat Jezus Nicodemus als "de voorzegde leraar" zou aanspreken. Nicodemus is de leraar ter gerechtigheid niet. Wel ziet Jezus hem als wat hij kennelijk feitelijk is, de bekende leraar. Nicodemus is dus een van de belangrijkste schriftgeleerden. Hij zou, zo bedoelt Jezus hier te zeggen, toch beter moeten weten. Aan de aangehaalde teksten met hun contexten zou hij voldoende moeten gehad hebben.

vers 11 Het is waar wat Ik u zeg: wij spreken over wat wij weten en wij getuigen over wat wij gezien hebben en ons getuigenis aanvaardt gij niet.

Merkwaardigerwijs gaat Jezus ertoe over in het meervoud te spreken. Hij doet dat niet alleen in "wij", maar ook in "u". Met "u" zal Hij de Joden of eventueel de schriftgeleerden bedoeld hebben. Over "wij" kan van mening verschild worden. Sommigen denken aan de drie Personen van de Drieëenheid of aan Jezus en Johannes de Doper. Over een gezamenlijk getuigenis van de Vader en de Zoon handelt Jezus ook in Johannes 8: 13. Anderen denken aan Jezus en het oudtestamentische getuigenis. Wij concretiseren dat met Jezus, Jesaja, Joël, Ezechiël en de Prediker. Ik wil niet kiezen.

Profetische kennis is bijbels gezien zekere kennis. Vandaar, dat het Griekse woord voor objectief kennen, οἶδα, in ons vers terecht gebruikt is. Dit werkwoord staat in tegenstelling tot γινώσκω, dat subjectieve ervaringskennis aangeeft.

Ook zien wordt in verband met profetie gebruikt (Habakuk 1: 1). De tijd waarin "zien" in het Grieks staat, het perfectum, geeft aan, dat het zien afgesloten is, maar het resultaat daarvan voortduurt.

Natuurlijk speelt hier ook een rol, dat het getuigenis van twee of drie een zaak vast maakt, Deuteronomium 17: 6 en 19: 15.

vers 12 Ik heb u over de dingen op aarde gesproken en gij gelooft Mij niet. Hoe zult gij dan geloven, als Ik u spreek over de dingen in de hemel?

1

https://www.academia.edu/44079441/Een_opvallende_constructie_van_het_Griekse_lidwoord_met_belangrijke_gevolgen_voor_de_uitleg_van_het_Nieuwe_Testament

De grote dingen die tot hier behandeld zijn, vinden op de aarde plaats. Hemelse dingen zullen nog grotere problemen vormen voor mensen, die, zoals Nicodemus, weinig inzicht blijken te bezitten.

Tegelijk bereidt Jezus het volgende vers voor, waarmee Hij de betrouwbaarheid van zijn getuigenis gaat onderstrepen.

vers 13 En niemand is naar de hemel opgevaren dan wie uit de hemel neergedaald is, de Mensenzoon.

Jezus gebruikt graag de titel Mensenzoon voor zichzelf, reeds in Johannes 1: 31. Wanneer we ons daarover afvragen, wat een gelovige Jood uit die tijd zich daarbij voorstelde, komen we bij Daniël 7: 13 vv.

Ik bleef toekijken in de nachtgezichten en zie, met de wolken van de hemel kwam iemand zoals een mensenzoon. Hij begaf zich tot Hem die Oud van dagen was, en men leidde hem voor deze. En hem werd heerschappij gegeven en eer en koninklijke macht, en alle volken, natiën en talen dienden hem. Zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, die niet zal vergaan, en zijn koningschap is er een, dat onverderfelijk is.

Dat betekent, dat we telkens wanneer Jezus zich Mensenzoon noemt, ons voor ogen moeten stellen, wat daarmee geïmpliceerd is. Telkens wil Hij zeggen: "Die Mensenzoon van Daniël 7, dat ben Ik!" Telkens wil Hij er de nadruk op leggen, dat Hij degene is, die alle macht zal krijgen.

Overigens is het in Daniël 7: 18 en 27 opvallend, dat, wanneer Daniël de verklaring van dit visioen te horen krijgt, de Mensenzoon gelijkgesteld wordt met de heiligen van de Allerhoogste, aan de geredde mensen dus.

Nu schrijft Daniël 7: 13 alleen over *kwam iemand zoals een mensenzoon*. De woorden *is ...opgevaren* moeten dus van elders komen. De tijd van **is** ... opgevaren vormt ook een probleem. Jezus is nog niet opgevaren. Dit vreemde vormt al een aanwijzing, dat we met een oudtestamenteel citaat te doen hebben.

We wijzen op Psalm 47: 6

God is opgevaren onder gejuich,
Jahweh onder bazuingeschal.

Door de combinatie te maken met Daniël 7 en dit alles op zich toe te passen, identificeert Jezus

- de Mensenzoon met God en Jahweh,
- zichzelf met de Mensenzoon, God en Jahweh.

Wanneer we letten op de ruime context van Psalm 47, zien we, dat inderdaad gesproken wordt van Jezus' koningschap (vers 9), evenals in Daniël 7. Ook zien we *de heiligen van de Allerhoogste* weer terug in Psalm 47: 3 en 10, welk laatste vers luidt

De edelen van de volken zijn bijeenvergaderd
als volk van Abrahams God.

De bekering van de heidenen is zelfs voorzegd.

vers 14-15 En zoals Mozes de slang in de woestijn omhoog heeft geheven, zo moet de Mensenzoon omhooggeheven worden om ieder die in Hem gelooft, eeuwig leven te geven.

Over de vergelijking tussen de slang van Mozes en Jezus' kruisdood behoeven we hier niet te handelen. Deze zaak heeft genoeg aandacht gekregen in de commentaren. Wel moeten we ons afvragen, of in *verhoogd heeft* geen oudtestamentische echo doorklinkt. We lezen namelijk in Jesaja 52: 13

Zie, mijn knecht zal voorspoedig zijn,
hij zal verhoogd, ja ten hoogste verheven zijn.

Natuurlijk is in Jesaja 52: 13 - 53: 12 het lijden aan het kruis een centraal thema. Het aangehaalde vers echter spreekt niet over het kruis, maar over de verheerlijking. Daarom willen we hier niet zomaar aannemen, dat er een echo in het spel is.

vers 16 Want God heeft de wereld zo lief gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft om te bereiken, dat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.

Het is goed dit overbekende vers te overwegen vanuit de voorkennis die Nicodemus bezat. Wat stelde hij zich voor bij "zijn eniggeboren Zoon"? Bij hem moet Psalm 2: 7-12 in gedachten gekomen zijn

Ik wil vertellen van het besluit van Jahweh:
Hij sprak tot mij: Mijn zoon zijt Gij
Ik heb U vandaag verwekt.
Vraag Mij en Ik zal volken geven tot uw erfdeel,
de einden van de aarde tot uw bezit.
Gij zult hen verpletteren met een ijzeren scepter,
hen stukslaan als pottenbakkerswerk.

Nu dan, gij, koningen, weest verstandig,
laat u gezeggen, gij, richters van de aarde.
Dient Jahweh met vrees
en verheugt u met beving.
Kust de Zoon, opdat hij niet toorn
en gij onderweg niet te gronde gaat,
want zeer licht ontbrandt zijn toorn.
Welzalig allen die bij Hem schuilen.

Via de woorden *eniggeboren Zoon* moet Nicodemus uitgekomen zijn bij *Mijn zoon zijt Gij, Ik heb U vandaag verwekt*. De context in Psalm 2 spreekt echter evenzeer als ons vers over het oordeel en over de mogelijkheid zich te bekeren ("weest verstandig", "kust de zoon"). Het blijkt, dat Jezus in Johannes 3: 16 een parafraze geeft van het geciteerde gedeelte van Psalm 2:

- Gods liefde blijkt in de kans die nog geboden wordt
- het geloof blijkt in "opdat Hij niet toorn" en in "niet te gronde gaat"
- niet verloren gaan blijkt in "opdat hij niet toorn" en "niet te gronde gaat".

Door Psalm 2 op zich toe te passen maakt Jezus zich impliciet bekend als de Messias ("gezalvde", vers 2).

vers 19 Dit is het oordeel, dat het licht de wereld in gekomen is en de mensen het duister meer liefgehad hebben dan het licht. Want hun daden waren slecht.

Ook wat het licht betreft, dienen we ons af te vragen, welke voorstelling de schriftgeleerde Nicodemus daarbij maakte. Nu is het beeld van het licht frequent bij Jesaja:

1] Jesaja 9: 1

Het volk dat in donkerheid wandelt, ziet een groot licht;
over hen die wonen in een land van diepe duisternis, straalt een licht.

De context van deze tekst wijst op

- de duisternis ten gevolge van occultisme en het niet luisteren naar Gods woord (8: 19-22),
- eschatologische voorspoed (9: 3-6)

Hiermee wordt aan het eind van het gesprek een verband gelegd met Nicodemus' oorspronkelijke vraag, wat er zou gebeuren rond Jezus, de leraar ter gerechtigheid.

- de geboorte van een Kind, een Zoon (9: 5), waarmee een verband wordt gelegd met Johannes 3: 16-18.

Het is van belang deze gelegde verbanden op te merken. Via de oudtestamentische passages die in gedachten genomen zijn, is de samenhang tussen de besproken thema's groter dan bij eenvoudige lectuur blijkt. Voor het verstaan van de **boodschap** van heel de pericoop is dit hier niet belangrijk. Wel gaat dat van belang zijn in Johannes 8, behandeld in hoofdstuk van deze tudie .

Via Jesaja 9 stelt Jezus zich voor als dat Kind en die Zoon, als Wonderbare Raadsman, sterke God, eeuwige Vader en Vredevorst (vers 5).

2] Jesaja 60: 1-3

Sta op, word verlicht, want uw licht komt
en de heerlijkheid van Jahweh gaat over u op.
Want zie, duisternis zal de aarde bedekken
en donkerheid de natien,
maar over u zal Jahweh opgaan
en zijn heerlijkheid zal over u gezien worden.
Volken zullen opgaan naar uw licht
en koningen naar uw stralende opgang.

Toch liggen er ook nu weer verbanden:

- Het vorige hoofdstuk van Jesaja spreekt over slechte daden van de mensen, evenals Johannes 3: 19 vv. en de context van Jesaja 9.
- Ook wordt weer, evenals in het begin van Johannes 3, gesproken over de werking van de Geest (Jesaja 59: 21).
- De geciteerde woorden uit Jesaja 60 vormen de achtergrond van de uitdrukking "Opgang uit de hoogte" in de Lofzang van Zacharias (Lucas 1: 78), welke op Jezus slaat.
- De koningen (Jesaja 60: 3) zijn te verbinden met de koningen uit Psalm 2: 10.

3] Jesaja 42: 6

Ik, Jahweh, heb u geroepen in gerechtigheid, uw hand gevat, u behoed en u gesteld tot een verbond voor het volk, tot een licht van de natiën.

Deze tekst komt voor in de profetieën over de Knecht van Jahweh. Jezus verbindt nu ook deze teksten aan zich, en dat niet de enige keer. Zie ook hoofdstuk 4.

4] Jesaja 49: 6-7

Ik stel u tot een licht van de volken, opdat mijn heil reikt tot het eind van de aarde. Zo zegt Jahweh, Israëls Verlosser, zijn Heilige, tot de diep verachte, de bij het volk verafschuwde, de knecht van heersers. Koningen zullen dit zien en opstaan, vorsten en zich neerbuigen, ter wille van Jahweh, die getrouw is, de Heilige van Israel, die u verkozen heeft.

Ook deze tekst is een gedeelte van een van de profetieën over de Knecht van Jahweh. Opvallend is opnieuw, dat hier de koningen genoemd worden die zich zullen neerbuigen.

5] Jesaja 50: 10

Wie onder u vreest Jahweh?
Wie hoort naar de stem van zijn knecht?
Wanneer hij in diepe duisternis wandelt,
van licht beroofd,
laat hij dan vertrouwen op de naam van Jahweh
en steunen op zijn God.

Opnieuw de Knecht van Jahweh. Nicodemus zal de boodschap verstaan hebben. We mogen toch veronderstellen, dat *de* leraar van Israel, al die licht-teksten paraat had en ook tot zijn geestelijk wezen had gemaakt. Zo eindigt Jezus via zijn verwijzingen ook met de oproep naar de stem van de Knecht te luisteren.

Conclusie

Als besluit van de behandeling van één aspect van het gesprek van Nicodemus en Jezus, namelijk dat van de toespelingen op het Oude Testament, kan het volgende gesteld worden.

a. Jezus bedient zich tegenover de schriftgeleerde Nicodemus in verregaande mate van toespelingen op het Oude Testament. Hij roept daarbij door soms maar enkele woorden aan te halen hele passages op. We kunnen ons voorstellen, dat ons in het Grieks ontgaat, dat Hij zich in het in het Aramees gevoerde gesprek van Hebreeuwse woorden bediende, als Hij Nicodemus naar het Oude Testament wilde verwijzen.

b. Jezus neemt dus de oudtestamentische kennis en de status van Nicodemus serieus. Tegenover de schriftgeleerde wordt Hij de Grote Schriftgeleerde. Hij spreekt Nicodemus op diens niveau aan.

c. Hij past in het gesprek oudtestamentische passages op zichzelf toe, die de belangrijkste Messiaanse voorspellingen zijn. Hij verbindt de Messias, de Knecht van de HEER, het Kind, de Zoon, het Licht, de Mensenzoon, ja zelfs Gods heerlijkheid tot één persoon. Het is de vraag, die in deze studie (gelukkig?) niet aan de orde is, in hoeverre het Jodendom deze

verbinding al maakte.

d. Het belang is gebleken van een vergelijking van context met context. Zowel de context van het oudtestamentische citaat als die van het Nieuwe Testament, waar het citaat voorkomt, dienen zorgvuldig onderzocht en met elkaar vergeleken te worden. Het gevolg vormen vaak frappante ontdekkingen en soms oplossingen voor netelige problemen.

Hoofdstuk 2

Wie Jezus is (Johannes 1: 19-52)

19 En dit is het getuigenis van Johannes, toen de Joden uit Jeruzalem priesters en Levieten naar hem gestuurd hadden om hem te vragen: "Wie zijt gij?"

20 en hij erkende en ontkende niet. Hij erkende: "Ik ben de Messias niet".

21 Ze vroegen hem: "Wat dan? Zijt gij Elia?"

Hij zei: "Die ben ik niet.

"Zijt gij de Profeet?"

Hij antwoordde: "Nee".

22 "Wie zijt gij?" zeiden ze, "We moeten toch een antwoord geven aan degenen die ons gestuurd hebben? Wat zegt gij over uzelf?"

23 Hij zei: "Ik ben de stem van iemand die roept in de woestijn: 'Maakt de weg van de Heer recht' - zoals de profeet Jesaja zei".

24 De Farizeeën hadden enkelen van hen gestuurd. 25 Zij vroegen hem: "Waarom doopt gij toch wel, als gij de Messias niet zijt en ook niet Elia of de Profeet?"

26 Johannes antwoordde hen: "Ik doop in water. Midden onder u staat iemand die gij niet kent. 27 Hij komt na mij, maar *ik* ben het niet waard, dat ik de riem van zijn sandaal losmaak.

28 Dit gebeurde in Bethanië over de Jordaan, waar Johannes aan het dopen was.

29 De volgende dag zag hij Jezus bij zich komen. Hij zei: "Kijk, het Lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt. 30 Hij is het over Wie ik zei: 'Na mij komt een man, die er vóór mij was, omdat Hij eerder dan Ik bestond'. 31 Ook ik kende Hem niet. Maar ik ben met water komen dopen om Hem aan Israël bekend te maken."

32 En Johannes getuigde: "Ik heb gezien, dat de Geest als een duif neerdaalde uit de hemel. En Hij bleef op Hem. 33 Ook ik kende Hem niet. Maar Hij die mij gestuurd had om met water te dopen, *Die* heeft mij gezegd: 'Op wie je de Geest ziet neerdalen en blijven, *dat* is degene die met de Heilige Geest doopt'. 34 Ook ik heb gezien en ik heb het getuigenis afgelegd, dat Hij Gods Zoon is."

35 De volgende dag stonden Johannes en twee van zijn leerlingen daar weer. 36 Hij zag Jezus wandelen en zei: "Kijk, het Lam van God".

37 De twee leerlingen hoorden hem dat zeggen en gingen Jezus volgen. 38 Jezus keerde zich om, zag hen Hem volgen en zei tegen hen: "Wat zoekt gij?"

Zij zeiden tegen Hem: "Rabbi" -wat vertaald wil zeggen 'Meester'-, "waar verblijft gij?"

39 Hij zei tegen hen: "Kom maar kijken".

Ze gingen dus (mee) en zagen, waar Hij verblijf hield, en ze bleven die dag bij Hem. Het was ongeveer het tiende uur.

40 Andreas, de broer van Simon Petrus was één van de twee die het van Johannes gehoord hadden en Hem waren gaan volgen. 41 Hij trof eerst zijn eigen broer Simon aan en zei tegen hem: "We hebben de Messias gevonden" -wat vertaald is Gezalfde. 42 Hij bracht hen naar Jezus. Toen Jezus hen zag, zei Hij: "Gij zijt Simon, de zoon van Johannes. Gij zult Kefas heten" -wat vertaald wordt met Petrus. 43 De volgende dag wilde Hij vertrekken naar Galilea en Hij trof Filippus aan. Jezus zei tegen hem; "Volg Mij!" 44 Filippus was van Bethanië, uit de stad van Andreas en Petrus. 45 Filippus trof Nathanaël aan en zei tegen hem: "We hebben Hem gevonden over wie Mozes in de Wet heeft geschreven en de profeten: Jezus, de zoon van Jozef uit Nazaret. 46 Nathanaël zei tegen hem: "Kan er iets goeds uit Nazaret komen?" Filippus zei tegen hem: "Kom kijken". 47 Jezus zag Nathanaël naar Zich komen en zei over hem: "Kijk, dat is echt een Israëliet zonder dubbele bodem!" 48 Nathanaël zei tegen hem: "Waarvan kent Gij mij?" Jezus antwoordde hem: "Voordat Filippus u riep, zag Ik u onder de vijgenboom zitten". 49 Nathanaël antwoordde: "Rabbi, Gij zijt Gods Zoon! Gij zijt de koning van Israël! 50 Jezus antwoordde hem: "Geloof ge, omdat Ik u zei, dat ik u onder de vijgenboom zag? Ge zult belangrijkere dingen zien dan deze." 51 Hij zei tegen hem: "Het is waar wat Ik u zeg: ge zult de hemel open zien en Gods engelen zien afdalen en opstijgen naar de Mensenzoon.

Nu in het eerste hoofdstuk gebleken is, hoezeer de oudtestamentische achtergrond een rol speelde in het gesprek met Nicodemus, willen we onze exegetische methode beproeven op een gedeelte dat eerder spreekt over contacten tussen Jezus en gewone Joden. De vraag van vers 19-28 luidt "Wie zijt Gij?" (vers 19), maar ook in het verdere gedeelte speelt die vraag een rol, zij het, dat men in het eerste deel van dit bijbelgedeelte twijfelt en in het tweede deel zeker is. In het eerste deel krijgt Johannes de Doper de vraag te horen en in het tweede deel wordt over Jezus getuigd (vers 20), wie Hij is. In vers 20 blijkt het bekende feit, dat er Messiasverwachting onder de Joden was. Strikt genomen gaat de titel Messias (Gezalfde) terug tot Psalm 2: 2. Over deze psalm hebben we afdoende gehandeld in het hoofdstuk over Johannes 3.

vers 21] Ze vroegen hem: "Wat dan? Zijt gij Elia?" Hij zei: "Die ben ik niet. "Zijt gij de Profeet?" Hij antwoordde: "Nee".

Dit vers leert ons, dat ook Elia verwacht werd. Johannes ziet zich niet als Elia. Jezus noemde hem enerzijds wel Elia (Mattheus 11: 15) en anderzijds ook weer niet (Mattheus 17: 10-13). Dit bewijst, dat de profetie in Maleachi 4: 5-6 een dubbele vervulling kent: ten dele in Johannes de Doper en ten volle in de eindtijd.

In hetzelfde vers krijgt Johannes nog een vraag tot zich gericht: "De proféet bent u?" In het Grieks vinden we "de profeet" vooraan in de zin staan. Hierdoor wordt nadruk aan die woorden gegeven. Ook staat er het lidwoord. Dit is niet normaal, want in het gezegde staat normaal geen lidwoord. Zie het kader op p. 7 in het vorige hoofdstuk van deze studie. Het voorkomen van het lidwoord geeft aan de woorden van het gezegde de nuance "de bekende profeet" of "de voorspelde profeet". We zullen weer naar het Oude Testament moeten gaan

om te weten, wat de vraagstellers zich bij hun vraag voorstelden.
Kennelijk wordt gedacht aan Deuteronomium 18: 18. God zegt daar tegen Mozes

een profeet zal Ik hun verwekken uit het midden van hun broeders, zoals gij zijt. Ik zal mijn woorden in zijn mond leggen en hij zal alles tot hen zeggen, wat Ik hem gebied.....

We eindigden het hoofdstuk over Johannes 3 met conclusies. In conclusie c stelden we de vraag, in hoeverre het Jodendom de verschillende Messiaanse profetieën met elkaar verbond. Hier zien we, dat tussen de Messias en de profeet (soms?) kennelijk onderscheid gemaakt werd.

vers 23 Hij zei: "Ik ben de stem van iemand die roept in de woestijn: 'Maakt de weg van de Heer recht' - zoals de profeet Jesaja zei".

Dit woord is aangehaald uit Jesaja 40: 3. In "onze" bijbels vinden we daar

Hoor, iemand roept: "Bereidt in de woestijn de weg van Jahweh, effent in de wildernis een baan voor onze God".

Over de plaats van de woorden *in de woestijn* willen we slechts opmerken, dat, indien deze woorden in het Nieuwe Testament bij *iemand die roept* horen, ze ook in het Oude Testament daarbij getrokken moeten worden, ondanks het parallellisme met *in de wildernis*.

Als we Jesaja lezen, blijkt, dat "de Heer" bij Johannes de weergave is van "Jahweh" bij Jesaja. Hierdoor karakteriseert Johannes de Doper degene die na hem komt als God. Dit blijkt ook volop uit de context van het geciteerde vers van Jesaja: de heerlijkheid van Jahweh (vers 5) en loon en vergelding (vers 10). Het volgende deel onderstreept Gods heerlijkheid nog eens duidelijk.

Deze implicaties werden echter door Johannes' gespreksgenoten niet verstaan, want men had duidelijk alleen aandacht voor de vraag, wie Johannes was.

vers 26-27 Johannes antwoordde hen: "Ik doop in water. Midden onder u staat iemand die gij niet kent. Hij komt na mij, maar ik ben het niet waard, dat ik de riem van zijn sandaal losmaak.

Na vers 23 met het citaat uit Jesaja 40, opgevat **met** de context, wil Johannes nogmaals de aandacht vestigen op het feit, dat de Heer of de heerlijkheid van Jahweh met loon en vergelding onder hen staat. Bij Hem vergeleken is iedere mens onwaardig om zelfs maar slavenwerk voor Hem te doen. Later laat Jezus zien, dat een mens die profiteert van de zondenvergeving in een andere positie komt. Zie deel III en IV van mijn artikel *Gebeurtenissen in de Bijbel die in een andere tijd dan de normale plaatsvinden* (1).

vers 29 De volgende dag zag hij Jezus bij zich komen. Hij zei: "Kijk, het Lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt.

1

https://www.academia.edu/42154933/Gebeurtenissen_in_de_Bijbel_die_in_een_andere_tijd_dan_de_normale_plaatsvinden

Welke voorstelling had men destijds van "het Lam van God"?

Natuurlijk was het lam als offerdier bekend. En natuurlijk betekent "Lam van God", dat God voorzag in het Lam om te offeren, evenals bij Abraham, toen deze Isaäk zou offeren, voegen de commentaren toe.

Toch ligt het voor de hand, dat ook Jesaja 53 meespeelt. Daar wordt niet alleen gesproken over *als een lam dat ter slachting geleid wordt* (vers 7), maar speelt ook de zondevergeving een grote rol (vers 5, 8, 10). Zelfs de notie *van God* is er terug te vinden in vers 6

maar Jahweh heeft ...

en vers 10

Maar het behaagde Jahweh hem te verbrijzelen.

Door de verwijzing naar Jesaja 53 impliceert Johannes, dat Jezus de geprofeteerde Knecht van Jahweh is, en wordt duidelijk gemaakt aan de Joden (vergelijk Johannes 1: 31), dat Jezus het programma van de Knecht met lijden én heerlijkheid komt uitvoeren.

Terzijde nog het volgende. Als in Openbaring 5: 6 vv. alleen het Lam bevoegd (1) wordt bevonden om de boekrol te openen en de gebeurtenissen in gang te zetten, wordt opnieuw verwezen naar Jesaja 53 en wel vers 10

Wanneer hij zichzelf ten schuldoffer gesteld zal hebben, ... en het voornemen van Jahweh zal door zijn hand voortgang hebben.

vers 32 En Johannes getuigde: "Ik heb gezien, dat de Geest als een duif neerdaalde uit de hemel. En Hij bleef op Hem.

In het licht van wat we hierboven zagen bij vers 29, krijgt dit vers meer reliëf - een bewijs temeer, dat onze methode werkt. Johannes getuigt ook hier nog steeds, dat Jezus de Knecht is. Jesaja 42: 1 (ook over de Knecht) zegt immers

Zie, mijn knecht, die Ik ondersteun,
mijn uitverkorene, in wie Ik een welbehagen heb.
Ik heb mijn Geest op hem gelegd:
hij zal de volken het recht openbaren.

Johannes zegt dus eigenlijk: "Ik heb gezien, dat God de Geest op Hem legde en Hij is dus de knecht van Jahweh.

God zelf sprak bij de neerdaling van de Geest:

Deze is mijn Zoon, de geliefde, in wie Ik mijn welbehagen heb.

Mattheus 3: 16

Ook God vestigde daarmee aandacht op Jesaja 42: 1 en dit vormt natuurlijk de basis van wat Johannes nu zegt. De komst van de Geest en het woord welbehagen spreken duidelijk

1 Zie voor deze vertaling mijn artikel *Wie is waardig de boekrol te openen en zijn zegels te verbreken? Openbaring 5: 2*, te vinden op https://www.academia.edu/34535257/Wie_is_waardig_Openbaring_5_2

genoeg.

Verder verbindt God deze tekst via *Deze is mijn Zoon* met Psalm 2. Zie daarover de aantekening bij Johannes 3: 16 in hoofdstuk 1 van deze studie.

In Johannes 1: 34 herinnert Johannes ook hieraan.

vers 38 Zij zeiden tegen Hem: "Rabbi" -wat vertaald wil zeggen 'Meester'-, "waar verblijft gij?".

De eerste twee discipelen verstaan kennelijk Johannes' herhaalde woord, dat Jezus het Lam van God is (vers 35-37). Ze volgen Jezus en spreken Hem met Rabbi aan. Nu was het op zich niet ongewoon een godsdienstige leraar zo te noemen, maar binnen het kader van ons hoofdstuk, waarin zoveel titels van Jezus de revue passeren, kan ook dit eventueel gelden als een verwijzing naar de leraar ter gerechtigheid. Zie bij Johannes 3: 3.

vers 41 Hij trof eerst zijn eigen broer Simon aan en zei tegen hem: "We hebben de Messias gevonden" -wat vertaald is Gezalfde.

Hier werkt Psalm 2 weer door. Zie bij Johannes 3: 16.

Ook kan Jesaja 61: 1 een rol spelen

De Geest van Jahweh is op mij, omdat Jahweh mij gezalfd heeft.

vers 45 Filippus trof Nathanaël aan en zei tegen hem: "We hebben Hem gevonden over wie Mozes in de Wet heeft geschreven en de profeten: Jezus, de zoon van Jozef uit Nazaret.

De profeten hebben allen over Jezus geschreven (Lucas 24: 27), evenals Mozes.

De duidelijkste tekst in de Wet is evenwel Deuteronomium 18: 18. Zie bij vers 21.

vers 49 Nathanaël antwoordde: "Rabbi, Gij zijt Gods Zoon! Gij zijt de koning van Israël!

Het is weer opvallend, dat bij *de Zoon van God* het lidwoord staat in het Grieks. In het gezegde wijst dat erop, dat we te doen hebben met de nuance "de bekende Zoon van God" of "de geprofeteerde Zoon van God". Nathanaël geeft te kennen, dat hij Psalm 2 (via vers 7) op Jezus toepast. Vergelijk de aantekening bij Johannes 3: 16.

Koning van Israël heeft het lidwoord niet in het Grieks. Na de verwijzing naar Psalm 2 lijkt het evenwel niet onzinnig ook hier een herinnering te zien aan Psalm 2, namelijk aan vers 6

Ik heb immers mijn koning gesteld over Sion, mijn heilige berg.

Het zal duidelijk zijn, dat meer oudtestamentische teksten de eschatologische koning van Israël belichten en dat ook hun profetieën in Christus vervuld worden gezien.

vers 51 Hij zei tegen hem: "Het is waar wat Ik u zeg: ge zult de hemel open zien en Gods engelen zien afdalen en opstijgen naar de Mensenzoon.

Met de *Mensenzoon* duidt Jezus zich aan als de vervulling van Daniël 7. Zie verder de aantekening bij Johannes 3: 13.

Nu is er in Daniël 7 geen enkele aanwijzing over engelen die de Mensenzoon dienen, tenzij dan, dat met *men* in vers 13 engelen bedoeld zijn. In dat geval hebben we nog steeds geen parallel met ons vers, want wat we bij Johannes lezen, is iets anders dan de gearriveerde Mensenzoon naar God leiden. De enige tekst die spreekt over opstijgen en neerdalen, is Genesis 28: 12, waar over Jakob in Betel staat

Toen droomde hij, en zie, op de aarde was een ladder opgericht, waarvan de top tot aan de hemel reikte, en zie, engelen van God klommen daarlangs op en daalden daarlangs neer.

De context van Genesis 28 blijkt in het geheel geen overeenkomsten te bezitten met het leven van Jezus. Ook is niet onmiddellijk duidelijk, wanneer de vervulling plaatsvond van Jezus' voorzegging. Hierover te speculeren is niet het doel van deze studie.

Conclusie

Als conclusie van dit deel van de studie is naar voren te brengen,

- a. dat de exegetische methode die gepresenteerd wordt, ook in Johannes 1 blijkt te werken,
- b. dat deze exegetische methode onvermoede verbanden mogelijk maakt tussen teksten die op het eerste gezicht weinig met elkaar te doen hebben (zie bij vers 32)
- c. dat de bedoeling van de Heilige Geest met dit hoofdstuk niet alleen is om de roeping van de genoemde discipelen te vertellen, maar ook om Jezus onmiddellijk na de inleiding van Johannes voor te stellen als de vervulling van een brede reeks Messiaanse profetieën.

Deze werkwijze houdt rechtstreeks verband met het (anti-docetistische) doel, dat Johannes uitdrukt in 20: 31

Maar dit is geschreven opdat gij gelooft, dat Jezus de Christus is, de Zoon van God ...

De overeenkomst tussen de voorstelling van Jezus in Johannes 1: 19 vv. en het doel van het Evangelie bevestigt de juistheid van de exegetische methode die in deze studie wordt gepresenteerd.

Hoofdstuk 3

De overspelige vrouw (Johannes 7: 53 - 8: 11)

53 Ze gingen ieder naar zijn huis.

1 Maar Jezus ging naar de Olijfberg. **2** 's Morgens vroeg ging Hij naar het tempelterrein en heel het volk kwam naar Hem toe. Hij ging zitten en gaf hun onderwijs. **3** De bijbelgeleerden en de Farizeeën brachten een vrouw die op overspel betrapt was. Ze zetten haar in het midden en zeiden tegen Hem: "Meester, deze vrouw is op heterdaad betrapt bij overspel **5** en in de wet heeft Mozes ons opgedragen zulke vrouwen te stenigen. *Gij, wat zegt gij?*"

6 Dit zeiden ze om Hem uit te testen, om iets te hebben om Hem aan te klagen.

Maar Jezus bukte en schreef met zijn vinger in de grond.

7 Toen ze Hem vragen bleven stellen, richtte Hij zich op en zei tegen hen: "Wie van u zonder zonden is, moet de eerste steen naar haar gooien!"

8 Hij bukte Zich weer en schreef in de grond.

9 Toen ze dit gehoord hadden, vertrokken ze één voor één, beginnend bij de ouderen. Hij werd alleen achtergelaten met de vrouw die in het midden stond. **10** Jezus richtte Zich op en zei tegen haar: "Mevrouw, waar zijn ze? Heeft niemand u veroordeeld?"

11 Ze zei: "Niemand, mijnheer".

Jezus zei: "*Ik veroordeel u ook niet. Ga maar en zondig van nu af niet meer!*"

Alhoewel het onzeker is, dat deze geschiedenis tot de canonieke tekst behoort, mogen we er wel aandacht aan besteden, zolang ook maar de kans bestaat, dat dit gedeelte geïnspireerd is. Zelfs als deze tekst niet geïnspireerd is, is het niet verboden er aandacht aan te geven

De bijbelgeleerden en Farizeeërs brengen, zoals bekend, de overspelige vrouw bij Jezus. Ze is betrapt (vers 3-4). Men wil Jezus op een kwaadaardige manier uittesten (vers 6) en vraagt Hem naar zijn mening over een eventuele steniging. De grote vraag is dan, wat Jezus wil zeggen met het schrijven in de grond. Als we de methode toepassen die in de vorige hoofdstukken succesvol is gebleken, zullen we allereerst constateren, dat Jezus' gesprekspartners schriftgeleerden zijn. We kunnen verwachten, dat Jezus hen, evenals Nicodemus, wil aanspreken via hints naar het Oude Testament. Dan zullen we moeten zoeken naar "in de grond schrijven" in het Oude Testament.

We komen uit op Jeremia 17: 13

Wie afwijken, zullen in de aarde geschreven worden, omdat zij de bron van levend water, Jahweh, verlieten.

Jezus' antwoord via dit aangehaalde vers is dus:

- u wijkt af
- u hebt de bron van levend water, Jahweh, verlaten.

Bij vergelijking van de handschriften van ons Evangelie blijkt, dat een aantal ervan ons verhaal op andere plaatsen heeft. Merkwaardig is echter, dat in de traditionele volgorde de passage kort na een bekende uitspraak van Jezus staat (Johannes 7: 37-38)

En op de laatste, de grote dag van het feest, stond Jezus en riep: "Indien iemand dorst heeft, moet hij naar Mij komen en drinken. Wie in Mij gelooft -zoals de Schrift zegt- rivieren van levend water zullen uit zijn hart stromen."

Als onze verbinding tussen Jeremia 17, het schrijven van Jezus en de boodschap op de laatste dag van het Loofhuttenfeest terecht is gelegd, is Jezus zelf de bron van levend water, waarop Hij met het schrijven via Jeremia 17: 13 doelde. Hij maakt zich dan ook nog bekend als Jahweh.

Laten we echter ook de verdere context van Jeremia 17 laten meespreken.

9 Arglistig is het hart boven alles, ja, verderfelijk is het; wie kan het kennen? 10 Ik, Jahweh, doorgrond het hart en toets de nieren, en dat, om aan een ieder te geven volgens zijn wegen, volgens de vrucht van zijn daden. 12 Troon van de heerlijkheid, van ouds verheven, plaats van ons heiligdom, 13 Hoop van Israël, Jahweh, allen die U verlaten, zullen beschaamd worden. Wie afwijken, zullen in de aarde geschreven worden, omdat zij de bron van levend water, Jahweh, verlieten.

Inderdaad is (vergelijk vers 9) het hart van de schriftgeleerden arglistig en verderfelijk. God echter (vergelijk vers 10), en dat is Jezus ook, doorgrondde hen en daarom kan Hij door in de aarde te schrijven hen ontmaskeren. Verder lezen we in Jeremia 17: 13, vlak voor het eerst aangehaalde gedeelte

allen die U verlaten zullen beschaamd worden.

En dit is inderdaad de afloop van het gesprek met de schriftgeleerden.

En toen ze Hem bleven vragen, richtte Hij zich op en zei tegen hen: "Wie zonder zonde is van u, moet de eerste steen op haar werpen". En Hij bukte zich neer en schreef weer op de grond. En toen ze dat hoorden, vertrokken ze één voor één, te beginnen met de oudsten en Hij bleef alleen achter en de vrouw in het midden.

Johannes 8: 7-9

Over andere aspecten van de zaak, zoals de bevoegdheid van Jezus en zijn gesprekspartners (Deuteronomium 16: 18 en 17: 7), behoeven we hier niet te handelen.

Conclusie

Als conclusie kan opnieuw gesteld worden, dat de context van Jeremia 17 weer een extra dimensie toevoegde aan het oppervlakkig gelezen verhaal: het beschaamd worden.

Mogelijk is het ook interessant te wijzen op oudtestamentische verbanden voor "rivieren van levend water zullen uit zijn hart stromen", Johannes 7: 38. We kunnen wijzen op

1. Spreuken 18: 4

De woorden van iemands mond zijn diepe wateren,
een bruisende beek, een bron van wijsheid.

Deze tekst lijkt geen belang te hebben voor ons (evenmin als de oudtestamentische context).

2. Jesaja 58: 11

dan zult u zijn als een besproeide hof
en als een bron, waarvan het water niet teleurstelt.

Opvallend voor de geschiedenis van de overspelige vrouw is de eerste voorwaarde voor het *dan zult u ...* in vers 9

Wanneer gij uit uw midden het juk wegdoet,
het wijzen met de vinger en het spreken van boosheid nalaat, ...

De vraag rijst in dit verband, of we mogen veronderstellen, dat Jezus' gesprekspartners zulk een ver verband gevat zullen hebben.

In verband hiermee en ook om het idee aannemelijker te maken, dat vrome Joden met één woord hele of halve hoofdstukken van het Oude Testament in gedachten paraat hadden, wil ik een getuigenis van Martin Buber over zijn grootvader Salomo Buber aanhalen (1)

... en tegelijk met een paraatheid van kennis, welke een meester van de Talmoed bezit, die onmiddellijk bij iedere zin, bij elk woord alles uit de hele literatuur wat hierop op een of andere wijze betrekking heeft bij de hand heeft, niet alleen als geheugenmateriaal, maar als een organisch bezit van zijn ganse persoonlijkheid.

Natuurlijk leefde Salomo Buber niet in de tijd van Jezus. Het is echter niet uitgesloten, dat ook in Jezus' tijd vrome Joden en zeker schriftgeleerden een dergelijke paraatheid van kennis bezaten. Alleen al de resultaten van onze studie zouden een bewijs ervoor vormen.

1 *De Chassidische boodschap*, Wassenaar 1968, p. 292

Hoofdstuk 4

De Knecht van Jahweh (Johannes 8: 12-29)

12 Jezus sprak opnieuw tot hen: "Het licht van de wereld ben *Ik*. Wie Mij volgt, zal beslist niet in het donker wandelen, maar hij zal het levenslicht hebben".

13 De Farizeeën zeiden tegen Hem: "*Gij* getuigt over Uzelf. Uw getuigenis geldt niet (1)".

14 Jezus antwoordde hun: "Zelfs als *Ik* over Mijzelf getuig, geldt mijn getuigenis, omdat *Ik* weet, waarvandaan *Ik* gekomen ben en waar *Ik* heen ga. Maar *gij* weet niet, waar *Ik* vandaan kom of waar *Ik* heen ga.

15 *Gij* oordeelt op niet-geestelijke basis (2), maar *Ik* oordeel niemand.

16 En indien *Ik* oordeel, is mijn oordeel volgens de waarheid, want *Ik* ben niet alleen, maar *Ik* en de Vader die Mij gestuurd heeft.

17 Ook in uw Wet staat geschreven, dat het getuigenis van twee mensen waar is. 18 *Ik* ben Degene die over Mezelf getuig en de Vader, die Mij gestuurd heeft, getuigt over Mij."

19 Ze zeiden tegen Hem: "Waar is uw Vader?"

Jezus antwoordde: "Mij kent ge niet en ook mijn Vader niet. Als ge Mij kende, zou ge ook de Vader kennen."

20 Die woorden sprak Hij in de schatkamer, terwijl Hij op het tempelterrein onderwijs gaf. Niemand greep Hem, omdat zijn tijd nog niet gekomen was.

21 Hij zei dan opnieuw tegen hen: "Ik ga weg en gij zult Mij zoeken en gij zult in uw zonde sterven. Waar *Ik* heen ga, kunt *gij* niet komen.

22 De Joden zeiden: "Hij zal toch geen zelfmoord plegen, dat Hij zegt: ' Waar *Ik* heen ga, kunt *gij* niet komen'?"

23 Hij zei tegen hen: "*Gij* zijt afkomstig uit het lagere, maar *Ik* ben uit het hogere. *Gij* zijt uit deze wereld, maar *Ik* ben niet uit deze wereld.

24 *Ik* zei u toch, dat gij in uw zonden zult sterven. Want als gij niet gelooft, dat *Ik* het ben, zult gij in uw zonden sterven.

25 Ze zeiden tegen Hem: "Wie zijt *Gij*?"

Jezus zei tegen hen: "Wat *Ik* van het begin u al zeg. 26 *Ik* kan veel over u zeggen en oordelen geven, maar Degene die Mij gestuurd heeft, is betrouwbaar. En *Ik* spreek tegen de wereld dat wat *Ik* van Hem gehoord heb."

27 Ze begrepen niet, dat Hij over zijn Vader tegen hen sprak.

28 Jezus zei tegen hen: "Wanneer ge de Mensenzoon verhoogd zult hebben, dán zult ge merken, dat *Ik* het ben en uit Mijzelf niets doe, maar dat *Ik* die dingen spreek, zoals de Vader Mij geleerd heeft (4). 29 En Degene die Mij gestuurd heeft, is met Mij. Hij heeft Mij niet alleen gelaten, omdat *Ik* altijd doe wat Hij graag wil."

1 Grieks: is niet waar

2 Grieks: volgens het vlees

vers 12: Jezus sprak opnieuw tot hen: "Het licht van de wereld ben *Ik*. Wie Mij volgt, zal beslist niet in het donker wandelen, maar hij zal het levenslicht hebben".

Het is in deze studie al enige malen aan de orde geweest, dat het lidwoord, wanneer dat voorkomt in het gezegde, abnormaal is in het Grieks. Het levert het gezegde de nuance "de bekende ..." of "de voorzegde ...". Ook hier komt het lidwoord voor bij *het licht van de wereld*. Jezus bedoelt dus, dat Hij het beloofde licht is. Het is om dit alles duidelijk in de vertaling weer te geven, dat ik niet vertaalde "Ik ben het licht van de wereld", maar "Het licht van de wereld ben *Ik*" met duidelijke nadruk op *Ik* en niet op *ben*.

In onze aantekening bij Johannes 3: 19 (hiervoor in hoofdstuk 1) hebben we uiteengezet, waar in het Oude Testament het licht beloofd is. Omdat in het vervolg telkens weer verwijzingen voorkomen naar Jesaja's profetieën over de Knecht van Jahweh, dienen we onze aandacht speciaal te geven aan de bij Johannes 3: 19 aangehaalde teksten uit Jesaja 42 en 49.

Natuurlijk wordt ook nu, evenals in Johannes 3, door *Ik ben het licht van de wereld* geïmpliceerd, dat Jezus het beloofde Kind is, de heerlijkheid van Jahweh, ja zelfs Jahweh. Voor de concrete inhoud van het licht-zijn van Jezus verwijzen we naar Johannes 1: 1-18

In het begin was er het Spreken
en het Spreken behoorde bij God
en het Spreken was God.
Dit behoorde in het begin bij God.

Alles is door het Spreken ontstaan
en buiten het Spreken om is er niets ontstaan wat ontstaan is.

In het Spreken was leven
en het leven was het licht van de mensen.
En het licht schijnt in het duister
en het duister heeft het niet overmeesterd.

Er werd een mens geboren, gestuurd van bij God
- zijn naam was Jahweh-is-genadig .
Hij kwam voor een getuigenis, om over het licht te getuigen
om iedereen door hem tot geloof te brengen.
Hij was het licht niet,
maar om van het licht te getuigen.

Het ware licht, dat ieder mens verlicht, was in de wereld aan het komen.

Het was in de wereld
en de wereld was door Hem ontstaan
en de wereld heeft Hem niet gekend.
Hij kwam naar zijn eigen bezit
en wie van Hem waren, hebben Hem niet geaccepteerd.
Allen die Hem geaccepteerd hebben,

gaf Hij macht om kinderen van God te worden,
aan hen die in zijn naam geloven.

Die zijn niet uit bloed,
niet uit de wil van vlees
en niet uit de wil van een man
maar uit God geboren.

En het Spreken is vlees geworden
en het heeft onder ons zijn tent opgeslagen
en wij hebben zijn heerlijkheid gezien
een heerlijkheid als van Iemand die als enige uit de Vader geboren is,
vol van gratie en waarheid.

Johannes getuigde over Hem en heeft geroepen: "Hij is het van wie Ik zei: 'Hij die na mij komt, was er vóór mij, want Hij was er eerder dan ik'"
Want uit zijn volheid hebben wij allemaal gekregen, zelfs de ene genade in plaats van de andere genade. Want de Wet is door middel van Mozes gegeven. De genade kwam er door Jezus Christus.
Niemand heeft ooit God gezien. De enige geboren God die aan de boezem van de Vader is, *Hij* heeft over Hem verteld.

en 12: 44-50. De verzoening met God staat daar centraal.

Jezus riep: "Wie in Mij gelooft, gelooft niet in Mij, maar in Degene die Mij gestuurd heeft. En wie Mij ziet, ziet Degene die Mij gestuurd heeft.
Ik ben als licht de wereld in gekomen met de bedoeling, dat iedereen die in Mij gelooft, niet in het duister blijft.
En wanneer iemand naar mijn woorden luistert en zich er niet aan stoort, veroordeel *Ik* hem niet. Want *Ik* ben niet gekomen om de wereld te veroordelen, maar om de wereld te redden. Wie Mij afwijst en mijn woorden niet aanvaardt, heeft "iemand" die hem veroordeelt: het woord dat *Ik* gesproken heb, *dat* zal hem veroordelen op de laatste dag. Want *Ik* heb niet uit Mijzelf gesproken, maar de Vader die Mij gestuurd heeft, heeft zelf aan Mij de opdracht gegeven, wat *Ik* moet zeggen en spreken. En *Ik* weet, dat zijn opdracht eeuwig leven is. Wat *Ik* dus spreek, spreek *Ik* zó, als de Vader Mij gezegd heeft.

Het tweede deel van het vers uit Johannes 8, met "het levenslicht " bepaalt ons bij Psalm 27:
1

Jahweh is mijn licht en mijn redding
voor wie zou ik vrezen?
Jahweh is de vesting van mijn leven,
voor wie zou ik bang zijn?

Heel Psalm 27 laat inderdaad zien, wat "beslist niet in het duister wandelen" concreet inhoudt.

vers 13 De Farizeeën zeiden tegen Hem: "Gij getuigt over Uzelf. Uw getuigenis geldt niet".

De Farizeeërs zullen de reikwijdte van Jezus' "pretenties" verstaan hebben. Zij staan met hun tegenwerping op oudtestamentische grond. Immers volgens het Oude Testament telt het getuigenis van één persoon niet, Deuteronomium 17: 6 en 19: 15. Maar daardoor is het getuigenis nog niet onwaar. Zo logisch zullen ook de Farizeeërs gedacht hebben. Men heeft dus nog andere teksten voor ogen. Waarschijnlijk hebben ze Jezus' verwijzing naar Jesaja begrepen. Immers in de teksten over de Knecht van Jahweh is het God zelf die getuigt. Dit speelt een rol in het antwoord van de Farizeeërs in ons vers. We lezen in Jesaja 42: 5-6

Zo zegt God, Jahweh, die de hemel schiep en hem uitspande;
die de aarde uitbreidde met alles wat daaruit voortsproot;
die de mensen die daarop wonen, de adem gaf
en de geest aan hen die daarop wandelen:
"Ik, Jahweh, heb u geroepen in gerechtigheid,
uw hand gevat, u behoed
en u gesteld tot een verbond voor het volk,
tot een licht van de natiën.

Ook wijzen we op Jesaja 49: 6

Hij zegt dan: "Het is te gering, dat gij Mij tot een knecht zoudt zijn om de stammen van Jakob weer op te richten en de bewaarder van Israël terug te brengen; Ik stel u tot een licht van de volken, opdat mijn heil reikt tot het einde van de aarde".

Wanneer in de ogen van de Farizeeërs Jezus van zichzelf getuigt over het licht-zijn, is zijn getuigenis onwaar: God zelf stelt volgens hen de Knecht aan ("Ik stel u") en moet zelf daarvan getuigen ("Zo zegt Jahweh").

vers 14 Jezus antwoordde hun: "Zelfs als Ik over Mijzelf getuig, geldt mijn getuigenis, omdat Ik weet, waarvandaan Ik gekomen ben en waar Ik heen ga. Maar *gij* weet niet, waar Ik vandaan kom of waar Ik heen ga.

Jezus kent zijn eigen oorsprong en zijn eigen toekomst. Met deze mededeling gaat Hij in op het bezwaar, dat de Farizeeërs hadden aangevoerd uit Jesaja 49: 6 in, want Hij verwijst hen naar de verzen die ervoor en erachter staan

Maar nu zegt Jahweh, die mij van de moederschoot aan vormde tot zijn knecht,
(vers 5)

de verafschuwde, de knecht van heersers.
Koningen zullen dit zien en opstaan,
vorsten, en zich neerbuigen
ter wille van Jahweh, die getrouw is,
de Heilige van Israël, die u gekozen heeft.

(vers 7)

De essentie van deze verzen, zoals Jezus ze nu gebruikt, is, dat God de oorsprong en de toekomst van de Knecht van Jahweh of het Licht van de wereld kent. Aangezien Jezus tegelijk zegt, dat Hij zijn eigen oorsprong en zijn eigen toekomst kent, kunnen de Farizeeërs daaruit afleiden,

- ofwel, dat Jezus zegt God te zijn,
- ofwel, dat God Jezus heeft ingelicht.

Geïmpliceerd is ook, dat Jezus de diep verachte, de bij het volk verafschuwde is: de Farizeeërs spelen daarin door hun houding een actieve rol.

vers 15 *Gij oordeelt op niet-geestelijke basis, maar Ik oordeel niemand.*

Inderdaad oordelen de Farizeeërs volgens "het vlees". Zo staat het eigenlijk bij Johannes. Het vlees is in het Nieuwe Testament algemeen de ongelovige mens die niet onder de invloed van Gods Geest staat. Daardoor zien Jezus' gesprekspartners de bovennatuurlijke dingen waarover Jezus spreekt niet, niet in. Intussen gaat Jezus nog door hen te bepalen bij het feit, dat Hij Jesaja 49 aan het vervullen is. Met "Ik oordeel niemand" verwijst Hij naar vers 4

Evenwel, mijn recht is bij Jahweh
en mijn vergelding is bij mijn God.

vers 16 *En indien Ik oordeel, is mijn oordeel volgens de waarheid, want Ik ben niet alleen, maar Ik en de Vader die Mij gestuurd heeft.*

Dit vers is in het licht van Jesaja 49: 4 een logisch vervolg. Niet Christus is degene die in eigenlijke zin oordeelt: het is een samenwerking met de Vader. Jezus' eerste doel is behouden (Johannes 3: 17 en de aantekening daarbij, hierboven in hoofdstuk 1). Oordelen volgt ook en daarin vinden we een parallel in een andere profetie over de Knecht van Jahweh, Jesaja 53: 12

Daarom zal Ik hem een deel geven onder velen
en met machtigen zal Hij de buit verdelen.

Ook Jesaja geeft hier blijk van de samenwerking tussen Jezus en de Vader.

vers 17-18 *Ook in uw Wet staat geschreven, dat het getuigenis van twee mensen waar is. Ik ben Degene die over Mezelf getuig en de Vader, die Mij gestuurd heeft, getuigt over Mij.*

Jezus komt nu weer terecht bij de tekst die bij de reactie van de Farizeeërs (vers 13) een rol had gespeeld. Het totale antwoord van Jezus luidt dus geparafraseerd: "Ik heb twee getuigen: de Vader en Ik, maar bovendien voldoe Ik aan de profetie van Jesaja, dat God zelf de Knecht aanstelt en over hem getuigt".

vers 19 *Ze zeiden tegen Hem: "Waar is uw Vader?" Jezus antwoordde: "Mij kent ge niet en ook mijn Vader niet. Als ge Mij kende, zoudt ge ook de Vader kennen."*

Het is alsof hier de derde profetie over de Knecht van Jahweh doorwerkt, Jesaja 50: 10

Wie onder u vreest Jahweh?
Wie hoort naar de stem van zijn knecht?
Wanneer hij in diepe duisternis wandelt,
van licht beroofd,
moge hij op de naam van Jahweh vertrouwen
en steunen op zijn God.

Wanneer Jezus inderdaad bedoelde deze tekst aan te halen, wordt het gedeelte over het licht van de wereld passend afgesloten met een verwijzing naar het licht.

vers 21 Hij zei dan opnieuw tegen hen: "Ik ga weg en gij zult Mij zoeken en gij zult in uw zonde sterven. Waar Ik heen ga, kunt gij niet komen.

Denkend aan de profetieën over de Knecht van Jahweh vinden we hier een verwijzing naar de vierde profetie, Jesaja 53: 8

Hij is uit verdrukking en gericht weggenomen en wie onder zijn tijdgenoten bedacht, dat hij is afgesneden uit het land van de levenden? Om de overtreding van mijn volk is de plaag op hem geweest.

"Ik ga weg" komt overeen met "hij is weggenomen" en "gij zult Mij zoeken" met de onzekerheid over het lot van de lijdende Knecht.

Wie zich niet realiseert, dat de profetieën over de Knecht voortdurend op de achtergrond meespelen, ziet geen verband tussen het zoeken en het sterven in de zonde. Er is in het gesprek met de Farizeeën nog niet gesproken over zonde of sterven. Bij Jesaja vinden we echter hetzelfde verband: "om de overtreding van mijn volk".

Hierdoor is bewezen, dat we op het goede spoor zitten door de Knecht van Jahweh als thema op de achtergrond van het gesprek aan te nemen.

vers 24 Ik zei u toch, dat gij in uw zonden zult sterven. Want als gij niet gelooft, dat Ik het ben, zult gij in uw zonden sterven.

Wanneer we lezen, dat Jezus zegt "dat Ik (het) ben", rijst altijd de vraag, of Hij Gods naam op zichzelf toepaste. In Johannes 8: 58 is dat duidelijk. Zie verder de behandeling van dat vers in hoofdstuk 5. Daar volgt een sterke reactie: men wil Jezus wegens lastering van Gods naam stenigen. Hier blijft zulk een reactie uit. In het volgende vers klinkt hoogstens sterke verbazing door. We moeten dus aannemen, dat Jezus bedoelt te zeggen: "Als gij niet gelooft, dat Ik de beloofde Knecht ben, zult gij in uw zonden sterven". En inderdaad geeft de vierde profetie over de Knecht de duidelijkste oudtestamentische tekst over verzoening van zonden door het sterven van Jezus.

vers 25 Ze zeiden tegen Hem: "Wie zijt Gij? Jezus zei tegen hen: "Wat Ik van het begin u al zeg.

De vertaling van het slot van dit vers vormt een groot probleem. De kern hiervan vormt het Griekse τὴν ἀρχὴν (tèn archèn) In grote lijnen komen er twee vertalingen voor. De

Statenvertaling is een vertegenwoordigster van de ene richting ("Wat Ik van den beginne ulieden ook zegge"), de Nieuwe Vertaling van de andere ("Wat spreek Ik eigenlijk nog met u?").

Laten we allereerst zien, wat τὴν ἀρχὴν kan betekenen.

R. Kühner en B. Gerth zeggen ons in hun bekende grammatica (1)

ἀρχὴν, τὴν ἀρχὴν, zum Anfange, dann omnino (von vornherein), in den letzteren dt. in der Regel in Verbindung m.e. Negat. cf. Andocides, 3, 20 ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς καὶ τὴν ἀρχὴν ἔωσιν Ὀρχομενίους αὐτονόμους εἰρήνην ἄγειν.

"m.e. Negat." betekent *mit einer Negation*. Onze zin uit het Johannesevangelie bevat geen ontkenning. De conclusie moet duidelijk zijn: de betekenis omnino (überhaupt) kan hier niet gebruikt worden, omdat de geciteerde grammatica die betekenis normaal verbindt met een ontkenning.

Ook J. Humbert (2), geeft als betekenis van ἀρχὴν *au début*.

Wat betreft de aangehaalde plaats uit het werk van Andocides, kunnen we de vertaling van G. Dalmeyda in zijn uitgave van Andocides' werken (3) *Andocide Discours*, Paris 1960, aanvoeren

car ils pouvaient, dès le début, laisser l'autonomie à Orchomène et vivre en paix.

Onze tekst zou dus, in de lijn van de Statenvertaling, afgezien van de context, vertaald moeten worden met "Wat Ik van den beginne al zeg" of "Wat Ik in den beginne al zeg".

Geïnterpreteerd gaat het vers betekenen

- Ik zeg je al vanaf het begin, dat Ik de Knecht ben,
- een verwijzing naar Jesaja 48: 3-6a

De vroegere dingen heb Ik vanouds verkondigd,
ze zijn uit mijn mond uitgegaan
en Ik heb ze doen horen;
plotseling heb Ik ze volbracht
en ze zijn gekomen.
Omdat Ik wist, dat u hard bent
en uw nek een ijzeren stang is
en uw voorhoofd van koper,
daarom heb Ik het u vanouds verkondigd,
voordat het kwam, deed Ik het u horen,
opdat u niet zoudt zeggen:
"Mijn afgod heeft het gedaan
en mijn gesneden of gegoten beeld heeft het beschikt".
Gij hebt het gehoord; aanschouw het alles,
zoudt gij het zelf dan niet erkennen?

1 *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, II. Teil Satzlehre, 1. Band, Hannover-Leipzig 1898³, = Darmstadt 1966, p. 315, Anm. 15

2 *Syntaxe grecque*, Paris 1960³, p. 264

3 *Andocide, Discours*, Paris 1960

Deze tekst in Jesaja 48 bevindt zich in de omgeving van de profetieën over de Knecht. Jezus wil daardoorheen spreken. Hij maakt zijn gesprekspartners op dezelfde wijze verwijten als in de geschiedenis van de overspelige vrouw. Zie hoofdstuk 3 in deze studie. Geparafraseerd luidt Jezus' boodschap: Ik ben de vervulling van profetieën die Ik zelf heb gegeven, maar gij verstaat dat niet. Ga het maar na en dan ziet gij het zelf.

vers 26 Ik kan veel over u zeggen en oordelen geven, maar Degene die Mij gestuurd heeft, is betrouwbaar. En Ik spreek tegen de wereld dat wat Ik van Hem gehoord heb."

Ook dit vers verwijst ons weer naar de Knecht uit Jesaja, nu naar 50: 4

God Jahweh heeft mij als een leerling leren spreken, wat ik van Hem gehoord heb,

en naar 50: 10

Wie onder u vreest Jahweh,
wie hoort naar de stem van zijn knecht?
(vergelijk "Ik heb veel over u te zeggen")
Wanneer hij in diepe duisternis wandelt,
van licht beroofd,
moge hij op de naam van Jahweh vertrouwen
en steunen op zijn God.
(vergelijk "Hij die Mij zond, is waarachtig")

Dit alles vormt een geheel met het voorgaande. De lijn blijft: Ik ben de Knecht van Jahweh en je kunt dus beter naar Mij luisteren.

Tenslotte vermelden we nog Jesaja 50: 11

Zie, allen die vuur ontsteekt,
u met brandpijlen uitrust,
gaat in de vlam van uw eigen vuur
en onder de brandpijlen die gij aangestoken hebt.
Van mijn hand overkomt u dit
in pijn zult gij neerliggen.
(vergelijk "en te oordelen")

vers 28 Jezus zei tegen hen: "Wanneer ge de Mensenzoon verhoogd zult hebben, dán zult ge merken, dat Ik het ben en uit Mijzelf niets doe, maar dat Ik die dingen spreek, zoals de Vader Mij geleerd heeft.

Omdat zijn gesprekspartners de toespelingen niet begrijpen, gaat Jezus letterlijker aanhalen. Allereerst noemt Hij zich de Mensenzoon. Daarmee past Hij, zoals we bij Johannes 3: 13 zagen (hoofdstuk 1), de profetie van Daniël 7 op zichzelf toe. Evenals in Johannes 3 combineert Jezus de profetie van de zegevierende Mensenzoon met die van de lijdende Knecht. Ook hier verwijst Jezus weer naar Jesaja 52: 13 en ook hier is er weer de dubbele bodem van verhogen met het ophangen aan het kruis (Johannes 12: 32-34). Met de woorden *maar dit spreek zoals de Vader Mij geleerd heeft* citeert Jezus, nu bijna openlijk Jesaja 50: 4

Jahweh de Heer heeft mij als een leerling leren spreken.

We waren dus inderdaad in onze verklaring bij vers 26 hierboven op het goede spoor. Ons vers is verder nog een reactie op wat in vers 27 was geconstateerd, namelijk, dat men niet begreep, dat Jezus over de Vader sprak. De verwijzing naar Jesaja 50: 4 is in dit verband zeer gepast. Jezus stelt de Vader zeer duidelijk voor: Jahweh de Heer.

vers 29 En Degene die Mij gestuurd heeft, is met Mij. Hij heeft Mij niet alleen gelaten, omdat Ik altijd doe wat Hij graag wil."

Jezus blijft nu duidelijk toespelingen maken en wel uit hetzelfde gedeelte Jesaja 50. 5-9

Jahweh de Heer heeft mij het oor geopend **en ik ben niet weerspanning geweest**. Ik ben niet teruggedeeind. 6 Mijn rug heb ik gegeven aan wie sloegen, en mijn wangen aan wie mij de baard uittrokken. Mijn gelaat heb ik niet verborgen voor smadelijk speeksel 7 **Maar Jahweh de Heer helpt mij**. Daarom werd ik niet te schande. Daarom maakte ik mijn gelaat als een keisteen, want ik wist, dat ik niet beschaamd zou worden. 8 **Hij is nabij**, die mij recht verschaft. Wie wil met mij een rechtsgeding voeren? Laten wij samen naar voren treden. Wie zal mijn tegenpartij in het gericht zijn? Laat hij tot mij naderen. 9 **Zie, Jahweh de Heer helpt mij**. Wie zal mij dan schuldig verklaren? Zie, zij allen vergaan als een kleed. De mot zal ze verteren.

Conclusie

De eenheid van het gesprek wordt gevormd door de profetieën over de Knecht van Jahweh, met eenmaal een tekst uit dezelfde omgeving. Die eenheid wordt alleen gevonden door consequent deze profetieën te raadplegen. Wie dat niet doet, volgt inderdaad wel een reeks gedachten, maar zal de indruk hebben, dat deze vaak als los zand aan elkaar hangen. De in deze studie gepresenteerde methode van bijbeluitleg heeft zo de eenheid in het gesprek aan het licht gebracht.

Wat Jezus' methode van omgaan met de Joden betreft, zien we, evenals in het gesprek met Nicodemus, dat Hij doorgaans eerst naar de inhoud aanhaalt. Als zijn gesprekspartners Hem niet kunnen volgen, gaat Jezus ertoe over om letterlijker te verwijzen. Ook deze parallel toont aan, dat onze voorgestelde wijze van exegetiseren juist is.

Hoofdstuk 5

Ik en de Vader zijn één (Johannes 10: 30)

30 Ik en de Vader zijn één."

31 De Joden droegen opnieuw stenen aan om Hem te stenigen. 32 Jezus reageerde: "Ik heb u veel goede daden laten zien van de Vader. Om welke daad daarvan stenigt ge Mij?"

33 De Joden antwoordden hun: "Om een goede daad stenigen we U niet, maar wegens godslastering en omdat Gij een mens zijt en Uzelf God maakt".

Vorige steniging

Als Jezus de bekende woorden "Ik en de Vader zijn één" heeft uitgesproken, wil men Hem stenigen. Dit was niet de eerste poging. In Johannes 8: 59 was dat al eerder verteld. Jezus had daar gezegd: "Eer Abraham was, ben Ik".

Vaak wordt "ben Ik" geduid als een weergave van Gods naam "Ik ben (die Ik ben)", mijns inziens terecht. Jezus past Gods naam op Zichzelf toe. De omstanders doen niets anders dan, huns inziens terecht, Leviticus 24: 16 toepassen - zij het zonder voorafgaand proces:

Wie de Naam van Jahweh lastert, zal zeker ter dood gebracht worden: de hele vergadering zal hem stenigen. Zowel een vreemdeling als een geboren Israëliet zal, wanneer hij de Naam lastert, ter dood gebracht worden.

Weer lastering van de Naam?

Na de uitspraak "Ik en de Vader zijn één" motiveren de omstanders hun plan om Jezus te stenigen met

Niet om een goede daad willen we U stenigen, maar wegens godslastering en omdat Gij, hoewel U mens bent, Uzelf God maakt.

Kan het zijn, dat die godslastering weer te doen heeft met lastering van de Naam? Mijns inziens wel. In de uitspraak "Ik en de Vader zijn één" varieert Jezus een van de bekende teksten uit het Oude Testament, een tekst die de Jood herhaaldelijk uitspreekt:

Hoor Israël, Jahweh is onze God. Jahweh is één.

Deuteronomium 6: 4

De Jood spreekt natuurlijk Gods naam niet uit. Hij zegt: "Heer". Ik zie geen reden om Gods naam niet te gebruiken. In de tien geboden wordt toch alleen het misbruik van de naam verboden.

Wie het belang kent dat de Jood aan deze tekst hecht, begrijpt de woede van Jezus' omstanders. Jezus zet de Vader en Zichzelf op de plaats waar in die gevoelige tekst "Jahweh" staat - Gods Naam dus.

Taal

In onze taal zijn "is" en "zijn" niet hetzelfde. In het Hebreeuws ontbreekt hier de vorm van het werkwoord *zijn*: "Jahweh één", tegenover "Ik en mijn Vader één".

Jezus sprak, naar men algemeen aanneemt, Aramees. De Bijbel werd veelal geciteerd in het Hebreeuws. In het Aramees luidt één *chad*, in het Hebreeuws *èchad*. Men hoeft zich alleen maar voor te stellen, dat Jezus zei: "Ik en de Vader *èchad*", om zich het effect van die uitspraak te realiseren.

Hoofdstuk 6

Openbaring 1

Openbaring van Jezus Christus, die God Hem gegeven heeft om aan zijn knechten te laten zien, wat snel moet gebeuren.

Hij heeft die door zijn engel te sturen aan zijn knecht Johannes bekendgemaakt. 2 Deze heeft getuigd over het woord van God en het getuigenis van Jezus Christus, over alles wat hij gezien heeft.

3 Zalig is hij, die de woorden van de profetie voorleest en zij die ze horen en letten op wat erin geschreven staat. Want de tijd is nabij!

4 Johannes aan de zeven gemeentes in Asia.

Moogt gij genade en vrede ontvangen van Hem, die is, die was en die komt, en van de zeven geesten die voor zijn troon zijn 5 en van Jezus Christus, de betrouwbare getuige, de eerstgeborene van de doden, die regeert over de koningen van de aarde.

Aan Hem die ons liefheeft en ons door zijn bloed heeft bevrijd van onze zonden - 6 en Hij heeft ons gemaakt tot een groep koningen, priesters voor zijn God en Vader - aan Hem komt toe de heerlijkheid en de kracht voor altijd en eeuwig. Amen.

7 Zie, hij komt met de wolken en ieder oog zal Hem zien - ook degenen die Hem doorboord hebben. En al de stammen van het land zullen zich om Hem op de borst slaan. Ja, amen.

8 "Ik ben de alfa en de omega", zegt God de Heer, die is en die was en die komt, die alles beheerst.

9 Ik, Johannes, uw broeder, die ook met u deelt in de verdrukking en het koningschap en het volhouden in Jezus, geraakte om Gods woord en Jezus' getuigenis op het eiland dat Patmos genoemd wordt. 10 Op de dag van de Heer geraakte ik in de Geest.

Ik hoorde achter mij een sterk geluid, zoals van een bazuin. 11 Deze zei: "Schrijf wat je ziet, in een boek en stuur dat naar de zeven gemeentes: naar Efese, naar Smyrna, naar Pergamum, naar Thyatira, naar Sardes, naar Filadelfia en naar Laodicea." 12 Ik keerde mij om de stem te zien die met mij sprak. Toen ik me omgekeerd had, zag ik zeven gouden kandelaars 13 en midden tussen de kandelaars iemand als een mensenzoon met kleding aan die tot de voeten reikte. Aan zijn borsten was hij omgord met een gouden gordel. 14 Zijn hoofd en haren waren wit als witte wol, als sneeuw. Zijn ogen waren als een vuurvlam. 15 Zijn voeten leken op brons dat in een oven gloeiend gemaakt was. Zijn stem was als het geluid van veel water.

16 Hij had in zijn rechterhand zeven sterren en uit zijn mond kwam een aan weerskanten snijdend scherp zwaard. Zijn uiterlijk was zoals de zon schijnt in haar kracht.

17 Toen ik Hem zag, viel ik als dood voor zijn voeten. Hij legde zijn

rechterhand op mij en zei: 18 "Wees niet bang! Ik ben de eerste en de laatste en de levende. Ik was dood en zie, ik ben levend voor altijd en eeuwig. Ik heb de sleutels van de dood en van het dodenrijk.
19 Schrijf dus op wat je gezien hebt, wat er is en wat er hierna zal zijn.
20 Het geheim van de zeven sterren die je in mijn rechterhand zag evenals de zeven gouden kandelaars: de zeven sterren zijn de zeven boodschappers van de zeven gemeentes en de zeven kandelaars zijn de zeven gemeentes."

Ook bij de behandeling van dit hoofdstuk is het niet de bedoeling een volledige exegese te geven. We geven hier alleen aandacht aan die aspecten welke verband houden met toespelingen op het Oude Testament.

vers 1 Openbaring van Jezus Christus, die God Hem gegeven heeft om aan zijn knechten te laten zien wat snel moet gebeuren.

De woorden *wat moet gebeuren* vormen een toespeling op Daniël 2: 28

Maar er is een God in de hemel, die geheimen openbaart. Hij heeft aan koning Nebucadnezar bekend willen maken wat aan het einde van de tijden zal gebeuren.

Door heel het vers te vergelijken met de aanhef van de Openbaring zien we, dat niet alleen *wat moet gebeuren* overeenkomsten bezit met de tekst uit Daniël, maar ook zelfs de rest. *Openbaring ... die God gaf om te laten zien* komt overeen met *God ... die geheimen openbaart; ... bekend willen maken*.

Er is echter ook een frappant verschil: *snel* tegenover *aan het einde van de tijden*. De boodschap is duidelijk: wat in Daniëls dagen toekomstmuziek was, daarvan dringt nu de vervulling.

Een dergelijk verschijnsel vinden we in het laatste hoofdstuk van de Openbaring. Ook daar is de boodschap tegenover Daniëls tijd, dat de vervulling dichtbij is. In Openbaring 22: 10 lezen wij

En hij zei tegen mij: "Verzegel de woorden van de profetie van dit boek niet. Want de tijd is nabij.

Daniël 12: 4 zegt daartegenover

Daniël, gij moet deze dingen geheim houden en het boek verzegelen tot de eindtijd.

Daniël 12: 9-10 zegt in dezelfde lijn

Daarop antwoordde hij: "Ga, Daniël, want deze dingen blijven geheim en verzegeld tot aan de eindtijd. Velen zullen gezift, gezuiverd en gelouterd worden, maar de kwaden zullen kwaad blijven doen.

Duidelijk is het, dat ook hier de eindtijd voor Daniël in het verschiet ligt, terwijl in de Openbaring de eindtijd is aangebroken.

Het vers dat volgt op wat iets hoger werd aangehaald, Openbaring 22: 11, bewijst door de overeenkomst met Daniël 12: 10 inderdaad, dat we dit vers een rol moeten laten spelen bij de exegete

Wie onrecht doet, dat hij nog meer onrecht doet! Wie vuil is, dat hij nog vuiler wordt! Wie rechtvaardig is, dat hij nog meer gerechtigheid doet! Wie heilig is, dat hij nog heiliger wordt!

Wie onrecht doet, moet nog meer onrecht doen
en de vuile moet nog meer vuil worden
en de rechtvaardige moet nog meer rechtvaardigheid doen
en de heilige moet zich nog meer heiligen.

vers 2 Deze heeft getuigd over het woord van God en het getuigenis van Jezus Christus, over alles wat hij gezien heeft.

Dat profetische woorden *gezien* zijn, is strikt genomen vreemd. Ook hier liggen oudtestamentische parallellen, namelijk Habakuk 1: 1

De godsspraak, die de profeet Habakuk geschouwd heeft

en Obadja: 1

Gezicht van Obadja. Zo zegt Jahweh God over Edom.

vers 4 Moogt gij genade en vrede ontvangen van Hem, die is, die was en die komt,

In dit gedeelte komen enkele verhandelingen over de Griekse grondtekst voor. Zij kunnen ook overgeslagen worden.

Grammaticaal gezien is deze zinswending merkwaardig. Ἀπὸ (apo, "vanaf") heeft in het Grieks normaal de genitivus achter zich. De woorden die in de genitivus hadden moeten staan ὁ ὦν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος (ho oon kai ho èn kai ho erchomenos) staan evenwel in de nominativus. We hebben in deze Griekse wending te doen met een vaste combinatie die door Johannes moeilijk in de genitivus te zetten was. Een parallel vinden we in vers 5: ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστός (apo Ièsou Christou, ho martus ho pistos). De bijstelling ὁ μάρτυς ὁ πιστός verschijnt ook daar niet in de vereiste genitivus, maar in de nominativus. Ook daar zal blijken, dat Johannes uit het Oude Testament citeert en de geciteerde woorden niet qua naamval aangepast heeft.

Een tweede grammaticale merkwaardigheid vormt ὁ ἦν (ho èn) tussen twee participia in. Het Grieks kent geen participium van het imperfectum en gebruikt in uitzonderlijke gevallen het participium van het praesens voor zulk een ontbrekende vorm.

In ons geval is het participium van het praesens al gebruikt in ὁ ὦν en dus neemt Johannes zijn toevlucht tot de ongrammaticale verbinding ὁ ἦν.

De twee grammaticale merkwaardigheden maken ons duidelijk, dat we met een voor het Grieks bijzonder iets te doen hebben, namelijk een omschrijving van Gods naam Jahweh.

Johannes wil waarschijnlijk het voortdurend zijn van God tot uitdrukking brengen, zodat hij niet genoeg had aan ὁ ὢν, "de zijnde".

Merkwaardig is verder, dat "Hij die komt" is toegevoegd, terwijl toch Jezus, de komende (1:7 en 22: 20), in het volgende nog eens apart genoemd wordt. In vers 7 staat inderdaad Jezus genoemd als de komende, maar ook in vers 8 spreekt Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος (Kurios ho Theos ho oon kai ho èn kai ho erchomenos, God de Heer die is en die was endie komt). We moeten besluiten, dat de Zoon wel degelijk in Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος besloten is, maar tegelijkertijd nog eens apart genoemd kan worden.

vers 4 en van de zeven geesten die voor zijn troon zijn

Opnieuw is er een toespeling op het Oude Testament. Bij Zacharia, in het bekende visioen over de Engel van Jahweh die de hogepriester Jozua heiligt, lezen we (Zacharia 3: 9)

voorwaar zie, van de steen, die Ik voor Jozua neerleg - op die steen zijn zeven ogen - zal Ik zelf het graveersel graveren.

In het volgende visioen ziet Zacharia (4: 2)

een kandelaar, geheel van goud, met een oliehouder aan zijn top; hij heeft zeven lampen, en telkens zeven toevoerbuizen voor de lampen erbovenop.

Als verklaring krijgt Zacharia te horen (4: 6)

".... niet door kracht, noch geweld, maar door mijn Geest!", zegt Jahweh van de legermachten.

En dan lezen we iets verder nog (4: 10)

Deze zeven zijn de ogen van Jahweh, die de hele aarde doorlopen.

Deze laatste zin staat in vers 10 geheel los van de omgeving. Het is duidelijk, dat er een verband bestaat met 3: 9, de zeven ogen op de steen. Het is ook duidelijk, dat de Geest, enkelvoud (vers 6), in verband staat met de zeven lampen en de toevoerbuizen voor de olie van vers 2. Olie is een bekend symbool voor de Heilige Geest.

In het leerstuk van de Drie-eenheid is al duidelijk te zien, dat God niet onderworpen is aan de wetten van het tellen: Hij is één en drie tegelijk. Hier is de Geest één en zeven tegelijk. De functie hiervan in onze passage is ook uit Zacharia af te leiden.

Verderop in de Openbaring heeft iedere gemeente haar kandelaar, in welk beeld ook Zacharia 4 een rol speelt. Daar, bij Zacharia, was de kandelaar met zeven lampen, gevoed door olie, een voorstelling van de werking van de Geest. Johannes schrijft aan de zeven gemeentes en wenst de genade en vrede van de Heilige Geest in zeventvoud corresponderend met de zeven gemeentes.

Maar er was ook sprake van de ogen van Jahweh die de hele aarde doorlopen. Hier laat God onmiddellijk vanaf het begin zien, dat Hij weet wat op de aarde gebeurt. In tijden van verdrukking en kosmische rampen is dat geruststellend.

De toevoeging "voor zijn troon" zou verwondering kunnen wekken. De Heilige Geest is toch

sinds Pinksteren op de aarde en dat was Hij toch ook in de tijd waarin Johannes de Openbaring kreeg?

Het blijkt, dat God ook niet onderworpen is aan de wetten van de plaats. Hij is in de hemel, Hij is in de tempel op en andere manier en Hij is overal. De Heilige Geest is in alle gelovigen tegelijkertijd en kennelijk ook voor de troon.

Ook over beschermengelen lezen we, Mattheus 18: 10

Want Ik zeg u, dat hun engelen in de hemelen voortdurend het gezicht van mijn Vader in de hemelen zien.

De beschermengelen van kinderen die duidelijk een taak op de aarde hebben, zijn toch tegelijkertijd in de hemel.

Deze combinatie van in de hemel voor God zijn en kinderen begeleiden garandeert, dat die begeleiding effectief is..

vers 5 en van Jezus Christus, de betrouwbare getuige, de eerstgeborene van de doden, die regeert over de koningen van de aarde.

Al hiervoor, in de vorige notitie, hebben we gehandeld over het feit, dat hier een grammaticale merkwaardigheid voorkomt. De woorden Jezus Christus staan, zoals vereist is, in het Grieks in de genitivus, terwijl de bijstelling erbij tegen de grammaticale regels in niet in de genitivus, maar in de nominativus staat.

We hebben in vers 4 vastgesteld, dat het parallelle geval daar te wijten was aan het feit, dat daar een oudtestamentische ontlening onaangepast was ingevoegd. Ook in ons vers hebben we te doen met een verwijzing naar het Oude Testament. Juist het feit, dat Johannes de naamval niet heeft aangepast aan de context van de Openbaring, wijst erop, dat we niet te doen hebben met oudtestamentisch klinkend taalgebruik, maar inderdaad met een opzettelijke verwijzing.

De betrouwbare getuige is ontleend aan Psalm 89: 37-38

Zijn nakroost zal voor alijd bestaan.
Zijn troon zal als de zon voor Mij zijn.
Als de maan zal hij voor altoos vaststaan.
En de getuige in de hemel is getrouw.

In het licht van onze tekst uit de Openbaring lijkt het beter deze laatste regel te vertalen met *en de Getuige in de hemel is getrouw* en niet met *en de getuige aan de hemel is getrouw* .

Het Hebreeuwse voorzetsel **ב** (be-) kan immers zowel "aan" als "in" betekenen. Omdat nog meer verwijzingen naar Psalm 89 volgen, stellen we verdere bespreking een moment uit.

Ook in "de eerstgeborene van de doden en de heerser van de koningen van de aarde" worden we naar Psalm 89 verwezen, nu naar vers 28

Ja, Ik zal hem tot een eerstgeborene stellen,
tot de hoogste van de koningen van de aarde.

Ons vers laat zien, hoe Jezus tot eerstgeborene wordt: door uit de dood op te staan. In Israël had de eerstgeboren zoon voorrechten boven de latere zoons (Exodus 13: 1 vv., Deuteronomium 21: 17). Zo zijn ook aan het opstaan uit de doden voorrechten voor Jezus verbonden, namelijk het bestuur over heel de aarde. Inhoudelijk kunnen we deze gedachte

koppelen aan de notie, dat het Lam door te overwinnen het recht heeft verworven om de voortgang van de geschiedenis te leiden. Zie daarover de noot bij Johannes 1: 29, in hoofdstuk 2 van deze studie.

De gedachten van de uit Psalm 89 aangehaalde woorden vinden we ook samen in Jesaja 55: 4

Zie, Ik heb hem tot een getuige voor de natiën gesteld.
tot een vorst en gebieder van de natiën.
Zie, een volk dat gij niet kende, zult gij roepen
en een volk dat u niet kende, zal tot u snellen
ter wille van Jahweh uw God
en van de Heilige van Israël, omdat Hij u verheerlijkt heeft.

Merkwaardig is, dat zowel in Psalm 89 als in Jesaja 55 de profetie haar vervulling lijkt te vinden in David. Jesaja 55: 3 luidt

Neigt uw oor en komt tot Mij.
Hooft, opdat uw ziel leeft.
Ik zal met u een eeuwig verbond sluiten,
de betrouwbare genadebewijzen van David.

Ook hier vinden we overeenkomsten met Psalm 89

Van de gunstbewijzen van Jahweh wil ik altijd zingen

(vers 1).

Vers 4 verduidelijkt de situatie

Met mijn uitverkorene heb Ik een verbond gesloten,
aan mijn knecht David heb Ik gezworen:
"Voor altoos zal Ik uw nakroost bevestigen
en uw troon bouwen van geslacht tot geslacht".

Het verbond met David waarover telkens gesproken wordt en dat een vervulling in David persoonlijk lijkt te moeten krijgen, vindt zijn vervulling in het nageslacht, c.q. in Jezus. Overigens vinden we ook in Ezechiël 34: 23 vv. profetieën die duidelijk op Jezus slaan, gebracht op naam van David. Of het moest zijn, dat David in het Vrederijk in zijn nieuwe lichaam deze zaken onder zijn verantwoordelijkheid krijgt. Openbaring 1: 5 citeert uit Psalm 89: 28 en 38. De Heilige Geest past daarmee deze woorden toe op Jezus. Dit feit is verder ook belangrijk bij de uitleg van Psalm 89. Jezus is blijkens Psalm 89: 36-38 de getuige bij Gods eed aan David:

Eenmaal heb Ik bij mijn heiligheid gezworen:
hoe zou Ik tegenover David liegen!
Zijn nakroost zal voor altijd bestaan.
Zijn troon zal als de zon voor Mij zijn.
Als de maan zal hij voor altijd vaststaan
en de Getuige in de hemel is getrouw.

In Openbaring 1: 5 stelt Jezus zich dus voor als de hemelse Persoon die garant staat voor de uitvoering van Gods beloften. Als eerstgeborene uit de doden heeft Hij rechten gekregen over deze aarde en is Hij heerser over de koningen van de aarde. De Openbaring is een boek dat troost moet geven aan de gemeente in verdrukking. Zulk een voorstelling van Jezus is een effectieve troost.

Johannes wenst dus voor het dagelijks christenleven van zijn lezers, die te lijden hadden onder vervolging (1: 8 vv.) de genade en vrede van

- Jahweh, de trouwe en machtige
- de Heilige Geest, die alles op de aarde ziet en weet
- Jezus, de garant voor Gods trouw en de hoogste koning.

Betere vertroosting bestaat er niet. Johannes gaat dan ook door met een lofprijzing, waarin concreet de uitvoering van Gods trouw beschreven wordt.

vers 5 Aan Hem die ons liefheeft en ons door zijn bloed heeft bevrijd van onze zonden

Opnieuw wordt er geciteerd, nu uit Psalm 130: 8

Hijzelf zal Israël verlossen
van al zijn ongerechtigheden.

toevoeging *door zijn bloed* levert, evenals *uit de doden* in de vorige zin verheldering bracht, de verklaring van de wijze waarop de oudtestamentische tekst te verstaan is. Verder begrijpen we, dat Jezus te identificeren is met "Hijzelf" uit Psalm 130: 8.

vers 6 en Hij heeft ons gemaakt tot een groep koningen, priesters voor zijn God en Vader

Johannes doorbreekt de zinsbouw door het verwachte deelwoord te vervangen door een vervoegde werkwoordsvorm. Door dit stijlmiddel vestigt hij meer aandacht op zijn woorden. We vinden ook nu weer toespelingen op oudtestamentische teksten. We citeren eerst Exodus 19: 6 volgens de Hebreeuwse tekst

En gij zult voor Mij een koninkrijk van priesters zijn en een heilig volk.

en volgens de Griekse tekst van de Septuaginta

En gij zult voor Mij een koninklijk priesterschap zijn en een heilig volk.

De Septuaginta, de antieke Griekse vertaling van het Oude Testament, is hier geciteerd, omdat zij gebaseerd kan zijn op betere Hebreeuwse handschriften dan die welke wij nog bezitten.

Verder is ook Jesaja 61: 6 van belang

maar gij zult priesters van Jahweh heten,
dienaars van onze God genoemd worden.

De woorden uit Exodus 19 werden gesproken tot het Joodse volk bij de Sinai. De context stelt deze belofte afhankelijk van het luisteren naar God en het bewaren van het verbond. De tekst uit Jesaja 61 spreekt over het herstelde Israël, wanneer de Joden priesters zullen

zijn tegenover de volken.

Ons vers past deze Joodse beloften, evenals trouwens vers 5 deed met Psalm 130, toe op ons, dus op de gemeente uit heidenen en Joden. Dit doet ook 1 Petrus 2: 9-10.

Maar gij zijt een uitgekozen soort (1), een koninklijk priestercollege, een heilig volk, een volk om <Gods> eigendom te zijn, om de goede eigenschappen (2) te verkondigen van Hem die u uit het duister geroepen heeft naar zijn verbazingwekkende licht. Eens waart gij het volk niet, maar nu zijt gij Gods volk, eens buiten de barmhartigheid, maar nu hebt gij barmhartigheid gekregen.

1 of: geslacht

2 of: goede daden

Er bestaat verder nog een parallel met Openbaring 20: 6

Dit is de eerste opstanding. Zalig en heilig is degene die deel heeft aan de eerste opstanding. Over hen zal de tweede dood geen macht hebben, maar ze zullen priesters zijn van God en van Christus en zullen met Hem 1000 jaar koning zijn.

Deze passage geeft ons te verstaan, dat we *koninklijk priesterschap* niet dienen op te vatten als *het bij de Koning behorende priesterschap*, maar als *de als koningen regerende groep priesters*.

Verder wijst *priesters van God en van Christus* op Christus' goddelijkheid, terwijl Openbaring 1: 6 ("voor zijn God") Jezus' menselijkheid op het oog heeft.

vers 6 **aan Hem komt toe de heerlijkheid en de kracht voor altijd en eeuwig. Amen.**

Deze lofprijzing vormt een aanpassing van Daniël 2: 20

Geprezen zij de naam van God van eeuwigheid tot eeuwigheid, want Hem behoort de wijsheid en de kracht.

Het is natuurlijk niet absoluut te verdedigen, dat deze tekst inderdaad de achtergrond vormt van onze tekst. Wijsheid is nog iets anders dan heerlijkheid. Toch is het merkwaardig, dat de Openbaring begon met een verwijzing naar hetzelfde hoofdstuk van Daniël, namelijk vers 28. Dit betekent, dat Openbaring 1:1-6 gesteld is binnen het licht van Daniël 2: 20-28. En dit licht is zeer toepasselijk. De vervolging is gaande en men mag weten, dat God tijden en stonden verandert, koningen aanstelt en afzet (Daniël 2: 21), dat God ondoorgroendelijke en verborgen dingen openbaart en dat Hij weet, wat in het duister is (2: 22). Met name dit laatste vormt een geruststelling voor de vervolgte christenen.

vers 7 **Zie Hij komt met de wolken**

Deze woorden zijn aangehaald uit Daniël 7: 13. Deze profetie over de Mensenzoon is al uitvoerig belicht bij Johannes 3: 13, in hoofdstuk 1. Bij Daniël komt de Mensenzoon in de hemel aan na een hemelvaart.

Ik schrijf **een** hemelvaart. Jezus is namelijk minstens drie keer naar de hemel gegaan. Wij kennen algemeen de hemelvaart 10 dagen voor Pinksteren.

Maar Hij is ook onmiddellijk na zijn sterven in de hemel geweest:

Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn,

Lucas 23: 43

Verder mag Maria van Magdala Hem op de Paasdag niet aanraken

Jezus zei tegen haar: "Raak Me niet aan. Want Ik ben nog niet opgegaan naar mijn Vader.

Johannes 20: 17

terwijl Thomas dat een week later wel mag:

Zeven dagen later waren zijn leerlingen weer binnen en Thomas met hen. Jezus kwam, terwijl de deuren gesloten waren. Hij stond in hun midden en zei: "Vrede met u".

Daarna zei Hij tegen Thomas: "Breng uw vinger hier en kijk naar mijn handen en breng uw hand naar mijn zij en wees niet ongelovig, maar gelovig!

Johannes 20: 26-27

In ons gedeelte wordt duidelijk gehandeld over de wederkomst, naar de aarde dus. Niettemin heeft de verwijzing naar Daniël 7 een functie. Er wordt, zoals bij Johannes 3: 13 uiteengezet is, gewezen op Jezus' koningschap en rechtersfunctie. Ook worden hemelvaart, wederkomst en oordeel in dezelfde lijn gezet. Overigens weten we uit Mattheus 24: 30 en Handelingen 1: 11, dat Jezus' hemelvaart en zijn terugkeer op dezelfde wijze zullen plaatsvinden.

vers 7 En Hem zal ieder oog zien en zij die Hem doorstoken hebben, en alle stammen van het land (αἱ φυλαὶ τῆς γῆς) zullen om Hem rouw bedrijven.

Dit gedeelte vormt een gecomprimeerd citaat uit Zacharia 12: 10-14

Ik zal over het huis van David en over de inwoners van Jeruzalem uitgieten de Geest van de genade en van de gebeden. Zij zullen hem aanschouwen, die zij doorstoken hebben, en over hem een rouwklacht aanheffen als de rouwklacht over een enig kind. Ja, zij zullen over hem bitter leed dragen als het leed over een eerstgeborene. Op die dag zal in Jeruzalem de rouwklacht groot zijn, zoals de rouwklacht van Hadadrimmon in het dal van Megiddo. En het land zal een rouwklacht aanheffen, alle geslachten afzonderlijk:

het geslacht van het huis van David afzonderlijk en hun vrouwen afzonderlijk,
het geslacht van het huis van Natan afzonderlijk en hun vrouwen afzonderlijk,
het geslacht van het huis van Levi afzonderlijk en hun vrouwen afzonderlijk,
het geslacht van Simi afzonderlijk en hun vrouwen afzonderlijk;
alle overige geslachten, alle geslachten afzonderlijk en hun vrouwen afzonderlijk.

Wat in de Openbaring aangehaald wordt, is voldoende om te laten zien, dat Zacharia 12 inderdaad bedoeld is. Zacharia spreekt over de bekering van de Joden met droefheid om Degene die doorstoken is. Johannes 19: 36-37 gebruikt dezelfde tekst uit Zacharia 12

Want dat gebeurde opdat de Schrift vervuld werd: "Geen been van Hem zal gebroken worden". En elders zegt een ander Schriftwoord: "Ze zullen zien naar Hem die ze doorstoken hebben".

Ons valt een verschil op. Het evangelie van Johannes betreft de woorden op de afname van het kruis, terwijl in de Openbaring eindtijd muziek klinkt. Ook Zacharia's woorden lijken eerder te slaan op de eindtijd, want in de tijd van Jezus' prediking op aarde zijn de Joden niet bekeerd.

Natuurlijk ligt er wel een verbinding tussen beide. De kruisiging vormt een uitdrukking van de afwijzing van de Messias en dat is de grond voor de rouwklacht, wanneer de Geest van de genade en van de gebeden Jeruzalem aangrijpt. Toch blijft de vraag, wie in de Openbaring bedoeld zijn als degenen die Jezus zullen zien:

- de originele personen die Jezus gekruisigd hebben.

Dan verwijst onze tekst naar heel de eindtijd van Jezus' terugkomst tot aan het oordeel van Openbaring 20: 11 vv.

- het collectivum van de ongelovige Joden.

Want wie niet tot geloof komt, kruisigt Christus opnieuw (vergelijk Hebr. 6:6).

In Lucas 23: 26-31 vinden we terzake nog een aanwijzing

En toen ze Hem wegleidde, namen ze een zekere Simon van Cyrene die van het land kwam en legden het kruis op hem om het achter Jezus aan te dragen. En Hem volgde een grote menigte van het volk en van vrouwen die zich op de borst sloegen en Hem beweenden. Jezus keerde zich om naar hen en zei: "Dochters van Jeruzalem, weent niet om Mij, maar weent over uzelf en over uw kinderen, want, zie, er komen dagen, waarin ze zullen zeggen: "Zalig de onvruchtbaren en moederschoten die niet gebaard hebben en borsten die niet gevoed hebben." Dan zullen ze beginnen te zeggen tegen de bergen: "Valt op ons!" en tegen de heuvels: "Bedekt ons!", want als ze dat doen aan het groene hout, wat zal er dan gebeuren aan het dorre?"

We vinden bij Lucas een vervulling. Inderdaad is men aan het rouwklagen. De vrouwen worden ook apart genoemd naast de menigte van het volk, precies zoals bij Zacharia de vrouwen telkens apart genoemd staan. Toch spreekt ook Jezus over een toekomstige tijd, waarin kennelijk **de** vervulling zal vallen. Het woord daarbij "Weent over uzelf en over uw kinderen" laat zien, dat van de genoemde oplossingen de tweede de voorkeur verdient. We merken inmiddels een groot verschil op tussen de houding van de leiders in Lucas 23: 35

Maar ook de leiders grommelen en zeiden: "Anderen heeft Hij gered. Laat Hij zichzelf redden, als Hij Gods Messias is, de uitverkorene,

en die in Zacharia 12: 5

Dan zullen de stamhoofden van Juda bij zichzelf zeggen: "Een sterke macht zijn voor mij de inwoners van Jeruzalem door Jahweh van de legermachten, hun God.

Uit dit alles blijkt, dat onze tekst wil zeggen, dat bij de wederkomst door het Joodse volk ingehaald zal worden wat het bij de kruisiging verzuimde.

Heel de voorgaande studie, en met name de tekst uit Zacharia, leert evenwel ook, dat met αἱ φυλαὶ τῆς γῆς (hai phulai tēs gēs) niet *de volken van de aarde* bedoeld zijn, maar *de*

stammen van het land, namelijk van Israël. Een dergelijk verschijnsel treffen we aan in Openbaring 7: 1

Daarna zag ik vier engelen staan op de vier hoeken van het land.

Ook hier is sprake van een verduidelijking door terug te gaan naar de tekst uit het Oude Testament waarop een toespeling wordt gemaakt, Ezechiël 7: 2

Gij nu, mensankind, zo zegt Jahweh God over het land van Israël: "Het einde komt! Het einde over de vier hoeken van het land".

Niet de vier hoeken van de aarde zijn bedoeld (Waar zouden die wel te vinden zijn?), maar die van het land Israël en inderdaad spreekt het vervolg van Openbaring 7 over een bescherming van bekeerde Joden.

Methodisch gezien blijkt, dat met de in deze studie voorgestelde exegetische methode zelfs details van nieuwtestamentische teksten vanuit hun oudtestamentische voorbeelden kunnen opgelost worden.

vers 8 **de Albeheerser**

Na "Ik ben", "Kurios God" (waarschijnlijk Jahweh God), "die is en die was en die komt" (zie bij vers 4), vol oudtestamentische geladenheid, volgt "de Albeheerser". Wanneer we ook hiervoor zoeken naar een oudtestamentisch voorbeeld, komen we uit bij Amos 3: 13 volgens de Septuaginta

Hoort en betuigt het huis van Jakob, zegt God de Heer, de Albeheerser.

De Hebreeuwse tekst heeft in het tweede deel hiervan

luit het woord van Jahweh God, God van de legermachten.

Volgens de gewoonte, ontwikkeld in deze studie, dienen we de context van Amos 3 te raadplegen. Daar kondigt God zich aan als de Rechter over Israëls zonden, wat trouwens ook in "de komende" ligt opgesloten. Zo vinden we in ons vers God als Rechter, nadat in vers 7 nog de mogelijkheid tot bekering is aangeduid.

Niet minder gelden "Ik ben" en "de eerste en de laatste" als een troost, in vers 17.

vers 12 **En na me omgekeerd te hebben, zag ik zeven gouden kandelaars**

In een boek zo vol met herinneringen aan het Oude Testament en bij de massa oudtestamentische voorstellingen in de verzen die volgen, zijn we gerechtigd ook hier aan oudtestamentische voorbeelden te denken. We geraken dan tot een combinatie.

Allereerst zijn er gouden kandelaars. Die herinneren aan de tempel, waarin tien gouden kandelaars stonden, 2 Kronieken 4: 7

Hij maakte de tien gouden kandelaars volgens het voorschrift daarvoor en plaatste ze in de hoofdzaal, vijf aan de rechter- en vijf aan de linkerkant.

Nu stelt de tempel de hemel voor. De kandelaars uit de Openbaring stellen de gemeentes voor, vers 20.

en de zeven kandelaars zijn de zeven gemeentes.

De boodschap is dus: de plaats van de gemeentes is in de hemel, vergelijk Efeziërs 2: 6.

en heeft (nl. ons) met Hem in de hemelse regionen doen zitten in Christus Jezus

Bovendien is de persoon die verschijnt, een hemelse figuur.

Aan de andere kant zijn er geen tien, maar zeven kandelaars. Dit zal verband houden met het feit, dat er zeven gemeentes als geadresseerden optreden in de Openbaring. Toch kunnen we eventueel daarnaast vermoeden, dat ook Zacharia 4: 1 vv. een rol speelt. Daar wordt over zeven lampen op één kandelaar gesproken en de verbinding wordt gelegd tussen de olie en Gods Geest (4: 6). De boodschap is dan, dat de gemeentes als geleid door de Geest worden voorgesteld. In de ene kandelaar met zeven lampen kunnen we de eenheid van de universele gemeente zien tegenover de tien aparte kandelaars die de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeentes verbeelden.

vers 13 En midden tussen de kandelaars iets als een mensenzoon, gekleed met een tot de voeten reikend kleed en tot de borsten omgord met een gouden gordel.

Uit de plaats tussen de kandelaars komt de zorg van de verschenen figuur, Jezus (vers 18), voor de gemeentes naar voren. Over Jezus als Mensenzoon hebben we al gehandeld bij Johannes 3: 13 (in hoofdstuk 1). We zagen daar, dat Jezus in die betiteling wordt voorgesteld als de Rechter en de Koning met alle macht.

Het tot de voeten reikende kleed stamt uit de Septuaginta, uit Daniël 10: 5 vv. Opvallend is, dat ook daar (vers 16) gesproken wordt over *iets als een menselijke gedaante*, een duidelijke overeenkomst met *iets als een Mensenzoon*.

We kunnen nu eens een oudtestamentische passage belichten vanuit het Nieuwe Testament: de spreker in Daniël 10 zal Jezus zijn. Ook daar is Hij degene die eindtijdprofetieën brengt en er blijk van geeft, dat Hij heel de gang van zaken leidt. Met name Daniël 10: 20 - 11: 1 kan ook moeilijk op een persoon lager dan Jezus slaan. De opvallende gordel vinden we ook in Daniël 10, al staat "tot de borsten" er niet bij (vers 5)

en zijn lendenen waren omgord met goud van Ufaz.

God, in Ezechiël 1: 27, bezit echter een gordel, die tot aan de borsten kan reiken

vanaf wat op zijn lendenen leek naar boven als vuur omvat door een omhulsel.

Ook in het vervolg zullen elementen ontleend worden aan hetzelfde hoofdstuk van Ezechiël. Zie voor de betekenis van deze ontleningen drie noten verder.

vers 14 En zijn hoofd en zijn haren waren wit als witte wol, als sneeuw, en zijn ogen als een vuurvlam

Hier zien we een andere ontlening. De haren wit als wol vinden we in de beschrijving van God, de Oude van veel dagen in Daniël 7: 9. Dit is uiterst merkwaardig, omdat Jezus eerst

iets als een Mensenzoon genoemd is (vers 13), een andere persoon uit dezelfde scene. Jezus heeft hier in de Openbaring dus trekken van de Mensenzoon uit Daniël 7 en van de Oude van dagen uit Daniël 7. We zullen kort hierna zien en hebben feitelijk al gezien, dat Hij ook trekken vertoont van God uit Ezechiël 1. Jezus wordt door Johannes dus niet alleen in zijn menselijkheid, maar vooral ook in zijn goddelijkheid gezien. Het begin van vers 18 onderstreept dit nog.

De ogen als een vuurvlam vinden we eveneens terug in Daniël 10, nu in vers 6

zijn ogen waren als vurige fakkels.

vers 15 en zijn voeten leken op koperbrons, als in een oven gloeiend gemaakt en zijn stem was als het geluid van veel wateren.

Daniël 10, waaruit veel van het vorige afkomstig was, heeft (vers 6)

zijn armen en voeten glanzend van gepolijst koper en het geluid van zijn woorden als het gedruis van een menigte.

Hiermee hebben we de voeten van koperbrons teruggevonden, maar zien we tegelijk, dat de beschrijving onmiddellijk wordt verlaten voor een andere ontleding. Dit moet opzets zijn, want gedruis van een menigte zou ook kunnen volstaan. Het geluid van veel wateren stamt uit Ezechiël 1: 24. Daar staat iets over het geluid van de cherubs, maar ook over Gods stem

als zij gingen, hoorde ik het geruis van hun vleugels als het gebruis van vele wateren als de stem van de Almachtige.

Ook het bewegen van God wordt vergeleken met het geluid van vele wateren (Ezechiël 43: 2).

Via Ezechiël 1: 24 zien we opnieuw, dat de spreker in Openbaring 1 als God wordt gepresenteerd.

Er blijft nog één element over: *als in een oven gloeiend gemaakt*. Dit moet de oordeelskracht van Jezus des te sterker maken. Iets van die felheid vinden we in Micha 4: 13

Sta op en dors, gij dochter van Sion
want Ik zal uw hoorn van ijzer maken
en uw hoeven van koper
en gij zult veel volken verbrijzelen.

De beschrijving van Jezus

Duidelijk is uit heel onze studie, dat het Nieuwe Testament via toespelingen op het Oude boodschappen wil overbrengen aan bijbelvaste lezers. Het is ook hier niet voor niets, dat Johannes moet schrijven in oudtestamentische bewoordingen.

Jezus lijkt op de Mensenzoon uit Daniël 7. Hij zal alle macht ontvangen met de zijnen. Hij lijkt ook op de Oude van dagen uit Daniël 7 en op God uit Ezechiël 1. Hij is tegelijkertijd God Almachtig. Hij is ook de spreker uit Daniël 10. Hij bewaakt de toekomst. Ook spreekt de beschrijving over het komende oordeel.

Door deze overeenkomsten moeten we tevens zien, dat de profetieën van het Oude Testament nu voortgezet en vervuld gaan worden.

vers 16 en uit zijn mond kwam een aan weerszijden snijdend scherp zwaard

Ook dit beeld, dat aanduidt, dat Gods woord een machtwoord is, stamt uit het Oude Testament, namelijk uit Jesaja 49: 1-3

Hoort naar Mij, gij kustlanden
en luistert, gij natiën in de verte.
Jahweh heeft mij geroepen van moeders lichaam aan,
van de schoot van mijn moeder aan heeft Hij mijn naam vermeld.
Hij maakte mijn mond als een scherp zwaard.
In de schaduw van zijn hand verborg Hij mij.
Hij maakte mij tot een puntige pijl.
In zijn pijlkoker stak Hij mij.
En Hij zei tegen mij: "Gij zijt mijn knecht,
Israël, in wie Ik Mij zal verheerlijken.

Dit gedeelte van de profetieën over de Knecht van Jahweh betreft Jezus in verhouding tot Israël. Het laatste vers wil zeggen, dat Jezus de rol van het onbekeerde Israël overneemt en dus voor Israël gaat gelden. We dienen te verstaan "Gij zijt mijn Knecht, Gij zijt Israël" In het vervolg staat veel te duidelijk, dat de Knecht nog veel aan Israël moet doen. God zal zich dus niet in Israël verheerlijken, maar in Jezus die voor Israël gaat gelden. De profetie van Jesaja 49, die dus van belang is in Openbaring 1, laat zien, dat Jezus een zeer brede taak heeft, van oordeel, van recht brengen en dat ook tegenover de volken.

vers 16 en zijn aanblik was zoals de zon schijnt in haar kracht

Op het eerste gezicht is deze ontleding aan het Oude Testament vreemd. In Richteren 5: 31 lezen we

Zo zullen omkomen al uw vijanden, o Jahweh!
Maar die Hem liefhebben, zijn als de opgaande zon in haar kracht.

In ieder geval kenschetst de verwijzing naar dit vers Jezus, in zijn menszijn, als iemand die God liefheeft. Heel interessant is verder het eerste gedeelte uit het aangehaalde vers. Na wat in de Openbaring voorafging, is het omkomen van de vijanden zeer op zijn plaats. In dit vers blijkt dus, dat Jezus, die de zorg voor de gemeentes draagt, oordeelt over zijn vijanden met goddelijke macht en God liefheeft. Volgens Richteren zullen ook wij stralen als de zon.

vers 17 En toen ik Hem zag, viel ik als dood voor zijn voeten. En Hij legde zijn rechterhand op mij en zei: ...

Dezelfde ervaring had Daniël (8: 18 en 10: 7-9, 15-18). Hiervan is Daniël 10 een zeer duidelijke parallel. Nog eens wordt onderlijnd, hoezeer Daniël 10 en Openbaring 1 met elkaar verbonden zijn.

vers 17 "Wees niet bang! Ik ben de eerste en de laatste en de levende, en Ik was dood en zie!, Ik ben levend tot in de eeuwen van de eeuwen

Opnieuw worden we verwezen naar het Oude Testament. In Jesaja 44 lezen we in vers 2 *Vrees niet* en in vers 6 *Ik ben de eerste en Ik ben de laatste*. Ook het erop volgende vers slaat echter duidelijk op Johannes

en hetgeen er in de toekomst gebeuren zal, mogen zij verkondigen.

Maar ook naar Jesaja 48: 12-13 worden we verwezen

Hoor naar Mij, Jakob

Israel, mijn geroepene.

Ik ben dezelfde

Ik ben de eerste, ook ben ik de laatste,

ook heeft mijn hand de aarde gegrondvest

en mijn rechterhand heeft de hemelen uitgebreid.

Via deze verwijzing klinkt dus een oproep tot bekering. Maar ook de rechterhand is belangrijk. In het begin van het vers uit de Openbaring legde God zijn rechterhand op Johannes. Dit is een element, dat in Daniël 10 niet naar voren kwam. Via Jesaja 48 zien we nu, dat dat Gods hand is waarmee Hij de hemel schiep. Die machtige hand stelt God ten dienste van Johannes.

Zowel in Jesaja 44 als in 48 spreekt Jahweh. Jezus neemt in onze tekst deze woorden in de mond. Omdat er in de context van Jesaja 44: 6 óók staat *buiten Mij is er geen God*, moeten we opnieuw tot de slotsom komen, dat Jezus Jahweh is en dat alle majesteit en zorg die uit Jesaja 44 en 48 spreekt, ook Hem toekomen.

In Jesaja 48: 12 lezen we in de Septuaginta

Ik ben de eerste en Ik ben tot in de eeuwigheid.

Mogelijk is het eind van Openbaring 1: 18 ("tot in de eeuwigheden der eeuwigheden") een variant hierop.

vers 19-20 **Schrijf dus wat ge gezien hebt en wat er is en wat er na deze dingen zal zijn. Het geheimenis van de zeven sterren ...**

Het eerste vers van Openbaring 1 begon met een toespeling op Daniël 2: 28 "wat moet gebeuren". Ook "wat er na deze dingen zal zijn" is aan Daniël 2 ontleend. In vers 45 lezen we

De grote God heeft de koning bekend gemaakt, wat na nu zal geschieden; de droom is waarachtig en de uitlegging betrouwbaar.

En inderdaad volgt onmiddellijk een uitlegging van aspecten van het visioen dat Johannes ziet.

Voor "geheimenis" kunnen we opnieuw naar Daniël 2 verwijzen, nu naar vers 28

Maar er is een God in de hemel, die verborgenheden openbaart; Hij heeft de koning Nebucadnezar bekendgemaakt wat in de toekomstige dagen geschieden zal.

Hiermee wordt de Openbaring gesteld in de lijn van de grote oudtestamentische toekomstprofetieën. (Dit hoofdstuk heeft geen aparte conclusie nodig)

Hoofdstuk 7

Openbaring 17 en 18

1 Eén van de zeven engelen die de zeven schalen hadden, kwam met mij spreken. Hij zei: "Kom hier. Ik zal u het oordeel laten zien van de grote hoer die bij veel wateren zit. 2 Met haar hebben de koningen van de aarde hoererij gepleegd. De bewoners van de aarde zijn dronken geworden van de wijn van haar hoererij."

3 Hij bracht mij in de geest naar een woestijn. Ik zag een vrouw zitten op een scharlakenrood beest vol godslasterlijke namen. Het had zeven koppen en tien horens. 4 De vrouw had purperen en scharlaken kleren aan. Sieraden had ze van goud, kostbare stenen en parels. Ze had in haar hand een gouden beker vol gruwelen en ook de onreinheden van haar hoererij.

5 Op haar voorhoofd was een naam geschreven, een geheim: Het grote Babylon, de Moeder van de hoeren en van de gruwelen van de aarde.

6 Ik zag, dat de vrouw dronken was van het bloed van de heiligen en van het bloed van Jezus' getuigen. Ik verbaasde mij, toen ik haar zag, met grote verbazing.

7 De engel zei tegen mij: "Waarom was je verbaasd? Ik zal je het geheim vertellen van de vrouw en van het beest dat haar draagt en de zeven koppen en de tien horens heeft. 8 Het dier dat je zag, was er, is er niet en zal opduiken uit de afgrond. Het gaat naar de ondergang. Wanneer de bewoners van de aarde van het dier zullen zien, dat het er was, er niet is en er wel zal zijn, zullen ze zich verbazen, nl. zij van wie de naam, niet geschreven staat in het levensboek sinds het fundament van de wereld gelegd werd.

9 Zo staat het met het verstand dat wijsheid bezit.

De zeven koppen zijn de zeven bergen, waarop de vrouw zit. Ook zijn het zeven koningen. 10 Vijf zijn er gevallen, één is er, de ander is nog niet gekomen. Wanneer hij komt, moet hij korte tijd blijven.

11 Het beest dat er was, er niet is, is ook zelf de achtste. Het komt voort uit de zeven en het gaat naar de ondergang.

12 De tien horens die je zag, zijn tien koningen, die hun koningschap nog niet gekregen hebben, maar ze zullen hun macht als koningen één uur krijgen samen met het dier. 13 Zij zullen één mening hebben en ze geven hun kracht en macht aan het dier. 14 Zij zullen oorlog voeren met het Lam. Het Lam zal hen overwinnen en samen met Hem de geroepenen, uitgekozenen en gelovigen, omdat Het de Heer van de heren en de Koning van de koningen is."

15 En hij zei tegen mij: "De wateren die je zag, waar de hoer zit, zijn volken, menigten, natiën en talen.

16 De tien horens die je zag en het beest - zij zullen de hoer haten, haar eenzaam maken en naakt. Ze zullen haar vlees eten en haar met vuur verbranden. 17 Want God gaf hun in het hart zijn inzicht te doen, volgens één inzicht te handelen en hun koningschap aan het beest te geven, totdat Gods woorden tot voltooiing gebracht zullen zijn.

18 De vrouw die je zag, is de grote stad die het koningschap bezit over de koningen van de aarde.

1 Daarna zag ik een andere engel neerdalen uit de hemel. Hij had grote macht en de aarde werd verlicht door zijn luister. 2 Hij riep met luide stem:

"Gevallen, gevallen is het grote Babylon. Het is een woonplaats geworden van demonen, een schuilplaats van iedere onreine geest, een schuilplaats van iedere onreine vogel en een schuilplaats van ieder onrein en gehaat dier.

3 Want van de wijn van de razernij van haar hoererij hebben alle volken gedronken, de koningen van de aarde hebben met haar hoererij gepleegd en de handelaars van de aarde zijn rijk geworden uit het vermogen van haar luxe."

4 Ik hoorde een andere stem uit de hemel zeggen:

"Vertrek, mijn volk, uit haar om te voorkomen, dat je deelneemt aan haar zonden, en <vertrek> van haar plagen om ze niet te ondergaan.

5 Want haar zonden hebben zich opgestapeld tot de hemel en God heeft zich haar ongerechtigheden in herinnering gebracht. 6 Geef haar wat haar toekomt, zoals ook zij <iedereen> gaf wat <hem>

toekwam. Vergeld haar het dubbele volgens haar daden: meng in de beker waarin zij gemengd heeft, het dubbele. 7 Geef haar zoveel pijniging en rouw als zij zich heerlijkheid heeft gegeven en luxe heeft genoten. Want in haar hart zegt zij: "Ik zit <hier> als koningin. Ik ben geen weduwe en rouw ken ik niet." 8 Daarom zullen in één dag haar plagen komen: de dood, rouw en honger. En ze zal met vuur verbrand worden, want krachtig is God de Heer die haar geoordeeld heeft."

9 De koningen van de aarde die met haar hoererij gepleegd hebben en luxe hebben genoten, zullen wenen en zich om haar <op de borst> slaan, als zij de rook van haar verbranding zien. 10 Ze staan dan veraf uit vrees voor de pijniging van haar en zeggen:

"Wee, wee de grote stad,

Babylon, de sterke stad,

want in één uur is uw oordeel gekomen."

11 De handelaars van de aarde wenen en zijn bedroefd om haar, want haar koopwaar zal niemand van hen meer kopen: 12 haar koopwaar bestaande uit goud, zilver, kostbaar gesteente, parels, linnen, purper, zijde en scharlaken, en evenmin allerlei welriekend hout, allerlei ivoren voorwerpen, allerlei voorwerpen van kostbaar hout, brons, ijzer en marmer, 13 kaneel, specerij, reukwerk, mirre, wierook, wijn, olie, fijn tarwemeel, tarwe, lastdieren, schapen, <lading> van paarden, wagens, lichamen en zielen van personen.

14 En de vruchten waarnaar het verlangen van uw ziel uitging, zijn bij u verdwenen. Alles wat kostbaar en schitterend was, is van u ten onder gegaan. Het zal beslist niet meer gevonden worden.

15 Hun handelaars die aan haar rijk geworden waren, zullen uit vrees voor haar pijniging op een afstand staan wenen en rouw bedrijven. 16 Ze zullen zeggen:

"Wee, wee de grote stad,

die gekleed was in fijn linnen, purper en scharlaken, en rijk versierd was met goud, kostbaar gesteente en parels,

17 want in één uur is zo'n grote rijkdom verwoest."

Iedere stuurman, iedere kustvaarder, zeelui en allen die op zee hun werk hadden, stonden veraf. 18 Ze riepen, toen ze de rook van haar verbranding zagen: "Wie is gelijk aan de grote stad?" 19 Ze wierpen stof op hun hoofd en riepen al wenend en rouw bedrijvend:

"Wee, wee de grote stad,
waarin allen die de schepen op zee hadden, rijk zijn
geworden van haar rijkdom,
want in één uur is zij verwoest.

20 Wees blij over haar, hemel en de heiligen, de apostelen en de profeten,
want God heeft geoordeeld in uw rechtzaak tegen haar."

21 Eén sterke engel nam een steen op zoals een grote molensteen en wierp die in de zee, terwijl hij zei: "Zo zal met een krachtige beweging Babylon, de grote stad, <neer>geworpen worden en zij zal beslist niet meer gevonden worden. 22 Het geluid van citerspellers, musici, fluitspelers en trompetspelers zal niet meer in je gehoord worden. Geen vakman van welk vak dan ook zal in u meer gevonden worden. Het geluid van een molen zal in u niet meer gehoord worden. 23 Het licht van een lamp zal in u niet meer schijnen. De stem van een bruidegom en een bruid zal in u niet meer gehoord worden. Want uw handelaars waren de groten van de aarde, want door uw magie werden alle volken misleid.

24 In haar werd gevonden het bloed van profeten en heiligen en van allen die geslacht waren op de aarde."

De Openbaring bevat twee hoofdstukken die in vergelijking met de rest een aparte stijl hebben. Er zit geen vaart in het gebeuren. Waarom moet de val van Babylon zo uitvoerig belicht worden? Hoofdstuk 17 en 18 lijken buiten verhouding veel aandacht te geven aan de val van het antichristelijke wereldrijk.

Met onze methode van bijbeluitleg kunnen we de zin ervan ontdekken, een zin die overigens overeenstemt met de conclusie op andere gronden van andere commentatoren, namelijk dat in de val van Babylon heel het antigoddelijke van heel de wereldgeschiedenis valt.

Opnieuw zij vooropgesteld, dat de bedoeling van deze studie alleen is te demonstreren, hoe de oudtestamentische teksten waarop toespelingen gemaakt worden, volledig met hun context de nieuwtestamentische tekst kunnen helpen verklaren. Een volledige exegetische volgt dus niet.

vers 1-2 **"Kom hier. Ik zal u het oordeel laten zien van de grote hoer die bij veel wateren zit. 2 Met haar hebben de koningen van de aarde hoererij gepleegd. De bewoners van de aarde zijn dronken geworden van de wijn van haar hoererij."**

Het beeld van de hoer is ontleend aan Jesaja 23. We lezen daar in vers 12

en Hij heeft gezegd: Gij zult niet langer uitgelaten zijn, gij onteerde maagd, dochter van Sion,

en in vers 15-18

Op het eind van zeventig jaar zal het Tyrus vergaan naar het lied op de hoer: Neem

de citer, ga rond door de stad, verlaten hoer! Speel mooi, zing veel, opdat men aan u denkt. Zo zal het gebeuren, op het eind van zeventig jaar, dat Jahweh Tyrus bezoeken zal, zodat zij weer aan hoerenloon komt en hoereert met alle koninkrijken van de aarde op de aardbodem. Dan zal haar winst en haar hoerenloon voor Jahweh heilig zijn. Het zal niet opgehoopt of bewaard worden, maar haar winst zal zijn voor hen die voor het aangezicht van Jahweh wonen, om tot verzadiging te eten en om zich sierlijk te kleden.

In de Hebreeuwse tekst staat, dat alle *koninkrijken* van de aarde hoereerden. De Septuaginta leest daarentegen met de Openbaring *koningen* van de aarde. De vele wateren waaraan de hoer zit, vinden we terug in Jeremia 51: 13

Gij, die aan grote wateren woont, die groot zijt van schatten, uw eind is gekomen, de maat waarop gij afgesneden wordt.

Het hoofdstuk van Jeremia gaat over de val van het historische Babylon. Door eruit te citeren wordt vanaf het begin een accent gezet: de val. Vergelijk voor "de wateren" ook vers 15 en onze noot daarbij.

In ons vers heeft Babylon nu al trekken gekregen van Tyrus en van het historische Babylon. Het gemeenschappelijke tussen deze beide steden is het duivelse karakter. Het Babylon van Nebucadnezar was doordrenkt met occultisme. De profetie over de vorst van Tyrus loopt in de Bijbel over in profetie over de duivel (Ezechiël 28: 11 vv.).

Het slot, over de wijn en de dronkenschap, vormt opnieuw een herinnering aan het Oude Testament. We lezen in Jeremia 25: 15-16

Want zo heeft Jahweh, de God van Israël tot mij gezegd: "Neem deze beker met de wijn van de woede uit mijn hand en geef die te drinken aan alle volken, tot welke Ik u zend, dat zij drinken en waggelen en dol worden ten gevolge van het zwaard, dat Ik onder hen zend.

De situatie is op het eerste gezicht anders. Jeremia spreekt over Gods oordeel. De beker symboliseert het lot dat ieder volk krijgt te ondergaan. In de Openbaring gaat het over wellust. Toch zal ook in dit geval de ontleding een boodschap aan de tekst toevoegen. Door oudtestamentische woorden te gebruiken maakt de schrijver duidelijk, dat de wellustige levenswijze mede een rol speelt in de uitvoering van Gods oordeel.

vers 3 Hij bracht mij in de geest naar een woestijn.

Wanneer het boek Openbaring zozeer herinnert aan oudtestamentische voorstellingen als we tot hier gezien hebben, zullen we hier ook een herinnering te zoeken hebben, namelijk aan Jesaja 21: 1

De Godsspraak over de woestijn aan de zee.
Als stormvlagen, die in het Zuiderland gieren, komt het uit de woestijn, uit een vreselijk land.

Het blijkt in de loop van wat volgt, dat Jesaja's woorden betrekking hebben op het historische Babylon. Zeer toepasselijk na het voorgaande in de Openbaring is wel vers dat bij Jesaja iets verder staat:

De tafel aanrichten, het tapijt spreiden, eten en drinken? - Op, gij vorsten! Olie het schild!

Johannes krijgt dus zijn profetie in de woestijn, omdat het historische Babylon tot een woestijn geworden is en het eindtijd-Babylon eveneens. Dat er een verband bestaat tussen Jesaja 21: 1 en het Babylon van de eindtijd, bewijst het toevoegsel "aan de zee". Nebucadnezars Babylon lag niet aan de zee, terwijl in Openbaring 17 en 18 Babylon wel met de zee verbonden wordt gezien.

vers 3 Ik zag een vrouw zitten op een scharlakenrood beest vol godslasterlijke namen. Het had zeven koppen en tien horens. 4 De vrouw had purperen en scharlaken kleren aan.

Het is duidelijk, dat het dier waarop de hoer zit, hetzelfde is als dat van Openbaring 13: 1-2

En ik zag uit de zee een dier opkomen, met tien horens en zeven koppen en op zijn horens tien kronen en op de koppen namen van Godslastering. En het dier dat ik zag, leek op een panter en zijn poten als van een beer en zijn muil als de muil van een leeuw.

Deze woorden verwijzen ons naar Daniël 7: 2-8

Daniël hief aan en zei: "Ik had in de nacht een visioen en zie, de vier winden van de hemel brachten de grote zee in beroering, en vier grote dieren stegen uit de zee op, het ene verschillend van het andere.

Het eerste leek op een leeuw, en het had adelaarsvleugels. Terwijl ik bleef toezien, werden het de vleugels uitgerukt, en werd het van de grond opgeheven en op twee voeten overeind gezet als een mens, en werd het een mensenhart gegeven.

En zie, een ander dier, het tweede, geleek op een beer; het richtte zich op de ene zijde op, en drie ribben waren in zijn muil tussen zijn tanden; en men sprak tegen hem aldus: sta op, eet veel vlees.

Daarna zag ik, en zie, een ander dier, zoals een panter; het had vier vogelvleugels op zijn rug en vier koppen. En aan hem werd heerschappij gegeven.

Daarna zag ik in de nachtgezichten en zie, een vierde dier, vreselijk, schrikwekkend en geweldig sterk; het had grote, ijzeren tanden: het at en vermaalde, en wat overbleef, vertrad het met zijn poten; en dit dier verschilde van alle vorige, en het had tien horens. Terwijl ik op de horens lette, zie, daartussen verhief zich een andere kleine horens, en drie van de vorige horens werden daarvoor uitgerukt; en zie, in die horens waren ogen als mensengenen en een mond vol grootspraak.

We nemen hier de bekende identificatie voor gegeven aan:

leeuw: het Babylon van de Chaldeeën

beer: de Meden en Perzen

panter: Alexander de Grote en de vier rijken van zijn opvolgers, de

zogenaamde diadochen

vierde dier: de Romeinen en het eindtijdrijk

Het vierde dier nu wordt bij Daniël niet beschreven als een bepaalde diersoort. Alleen wordt gezegd, dat het vreselijk, schrikwekkend en geweldig sterk was. Over het ontbrekende aspect, welke diersoort het is, is Openbaring 13 duidelijker. Het dier heeft trekken van de drie dieren die de voorgaande rijken voorstellen in Daniël 7. Dit gegeven is belangrijk, omdat ook de vorige dieren iets in of aan zich hebben van de vorige rijken. Iets verder in deze noot zal dat nader uiteengezet worden. Ook is het de boodschap van Openbaring 17 en 18, dat het eindtijd-Babylon alle voorgaande rijken in zich bergt.

Het vierde dier heeft de muil van de leeuw. Die muil is een muil vol grootspraak tegen God (Daniël 7: 25). Zoals Babylon door en door occult was en ook Nebucadnezar grootspraak had tegen God (Daniël 3: 15 en 4: 30), zo ook het eindtijd-Babylon.

Zoals de Meden en Perzen overal waar ze hun voeten zetten, veroverden en bleven (als een beer met zijn brede plompe voeten), zo ook het eindtijd-Babylon.

De panter herinnert aan de snelheid, waarmee Alexander zijn rijk veroverde.

Mogelijk duidt het feit, dat het lichaam van het eindtijddier met dat van Alexanders dier overeenkomt, op een overeenkomst in geografische omvang.

Een tweede aspect waarin Alexander en Babylon van de eindtijd overeenkomen vormt overigens de vermengingspolitiek. Alexander wilde Grieken en Perzen tot één cultuur versmelten. Zo wordt ook gezegd over het rijk van de eindtijd, Daniël 2: 41-43. Maar dit slechts terzijde.

Indien ook "scharlaken" een oudtestamentische achtergrond heeft, bevat ook dit via de context van de plaats waaraan het ontleend is, een boodschap. Mogelijk moeten we verwijzen naar Jesaja 1: 18

Komt toch en laat ons tezamen richten, zegt Jahweh.

A waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw.

Al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol.

Via deze herinnering aan Jesaja 1 spreekt het woord (enigszins ten overvloede) van zware zonden, en misschien (en dat niet ten overvloede) van de mogelijkheid tot bekering, althans voor individuele burgers van het rijk.

De zeven koppen veroorzaken ook problemen. In het aangehaalde gedeelte uit Daniël 7 verheft zich één horen tussen tien aanwezige horens. Er breken daardoor drie horens af. Gevolg is, dat er dus acht horens overblijven. We kunnen de zeven koppen dus niet rechtstreeks met de acht horens vergelijken. De koppen stellen dus geen delen (staten, provincies, ...) van het eindtijdrijk voor, maar, naar we veronderstellen, de voorafgaande wereldrijken. Openbaring 17: 10-11 verbinden de zeven koppen duidelijk met historische rijken. Over de juiste identificatie handelen we bij die verzen. Duidelijk is, dat vanuit het opkomende achtste rijk de zeven andere tot het verleden behoren. Toch zijn ze voorgesteld als koppen, ieder apart dus. Dit geeft opnieuw voedsel aan de gedachte, dat het rijk van de antichrist alle anti-goddelijke voorgaande rijken in zich draagt.

Attributen die vorige rijken voorstellen, vinden we ook bij de dieren van Daniël 7.

De beer had daar **drie** ribben tussen de tanden: de drie voorgaande rijken. In het systeem van Openbaring 17: 10-11 is het Medisch-Perzische rijk inderdaad het vierde.

De panter heeft **vier** vleugels: de vier voorgaande rijken.

De vier koppen van de panter (vier grootheden tegelijk) moeten dan op de vier

diadochenrijken slaan.

Na deze vaststellingen krijgen de **twee** adelaarsvleugels van de leeuw ook meer reliëf: het Babylonische rijk vertegenwoordigde ook twee voorgangers.

Eén verschil is duidelijk: de vroegere rijken hadden de voorgaande als *attribuut* om de continuïteit uit te drukken. Het dier van het antichristelijke Babylon heeft geen zeven *attributen*, maar zeven *koppen*: de zeven rijken keren terug in Babylon.

De tien horens worden verder verklaard bij vers 12 vv.

De namen van godslastering zijn een uitdrukking van de godslasterlijke taal die de kleine, snel groeiende horen van Daniël 7 spreekt. Dat het namen zijn, maakt een (verre) vergelijking met Daniël 1: 7 mogelijk

De overste der hovelingen gaf hun andere namen: Daniël noemde hij Beltesassar, Chananja Sadrak, Misael Mesak en Azarja Abednego.

In het geval van Daniël en zijn vrienden hebben we te doen met het afnemen van namen die aan de dienst van God herinnerden en het geven van namen samengesteld met namen van afgoden, godslasterlijke namen dus. Ook in de namen van de tien horens komt dus mogelijk het afzweren van God naar voren.

vers 4 Sieraden had ze van goud, kostbare stenen en parels. Ze had in haar hand een gouden beker vol gruwelen en ook de onreinheden van haar hoererij.

Hoewel hier geen sprake is van het aanhalen van woorden, worden we toch herinnerd aan Ezechiël 28: 13

In Eden waart gij, Gods hof.
Allerhande edelgesteente overdekte u:
rode jaspis, chrysoliet en prasem,
turkoois, chrysopraas en nefriet,
lazuursteen, hematiet en malachiet.

Hiermee is opnieuw (vergelijk bij vers 1-2) een verband gelegd met Tyrus, nu zelfs nog duidelijker met de duivel, die in het aangehaalde hoofdstuk van Ezechiël in de vorst van Tyrus schuilt.

Een tweede verband met vers 1-2 vormt een nieuwe toespeling op Jeremia 51. Nu is vers 7 gebruikt

Babel was in de hand van Jahweh een gouden beker die de hele aarde dronken maakte. Van zijn wijn dronken de volken. Daardoor werden zij verdwaasd.

De boodschap is, dat door Gods wil deze beker gebruikt wordt door de hoer Babylon om de wereld te verdwazen. Verder suggereert de context van Jeremia 51, dat het oordeel over Babylon nabij is.

Terzijde zij opgemerkt, dat τὰ ἀκάθαρτα (ta akatharta, "de onreinheden") niet in de genitivus staat en dus op één lijn te beschouwen is met ποτήριον χρυσοῦν (potèrion

chrusoun "gouden beker"). De betekenis van καὶ (kai) is dan ook niet "en". Omdat τὰ ἀκάθαρτα het voorgaande verklaart, kiezen we als betekenis voor καὶ "namelijk".

vers 5 Op haar voorhoofd was een naam geschreven, een geheim: Het grote Babylon, de Moeder van de hoeren en van de gruwelen van de aarde.

We worden herinnerd aan Daniël 4: 29-30

Na verloop van twaalf maanden, toen hij aan het wandelen was op het koninklijk paleis in Babel, nam de koning het woord en zei: "Is dit niet het grote Babel, dat ik gebouwd heb tot een koninklijke woonplaats door de sterkte van mijn macht en tot eer van mijn majesteit?"

De context daar spreekt over hoogmoed van Nebucadnezar en over onbekeerlijkheid. Tevens is dit het laatste wat de koning zegt, voordat hij vernederd wordt tot het leiden van het leven van een dier. Toegepast op de Openbaring geeft dit de boodschap: hoogmoed komt (vlak) voor de val.

vers 8 Wanneer de bewoners van de aarde van het dier zullen zien, dat het er was, er niet is en er wel zal zijn, zullen ze zich verbazen, nl. zij van wie de naam sinds het fundament van de wereld gelegd werd, niet geschreven staat in het levensboek.

Sommige teksten waarin over het boek van God wordt geschreven, leveren geen bruikbare teksten (Psalm 69: 29, Exodus 32: 32). Wel spreken andere teksten zeer toepasselijk voor ons over de bewaring van hen die wel in het boek staan in tijd van verdrukking. We citeren Daniël 12: 1

Maar in die tijd zal je volk ontkomen: al wie in het boek geschreven wordt bevonden,

en Maleachi 3: 16-17

Jahweh bemerkte het toch en hoorde het en er werd een gedenkboek voor zijn aangezicht geschreven, ten goede van hen die Jahweh vrezen en zijn naam in ere houden." Zij zullen Mij ten eigendom zijn", zegt Jahweh van de legermachten, op de dag die Ik bereiden zal.

vers 9-11 Zo staat het met het verstand dat wijsheid bezit. De zeven koppen zijn de zeven bergen, waarop de vrouw zit. Ook zijn het zeven koningen. Vijf zijn er gevallen, één is er, de ander is nog niet gekomen. Wanneer hij komt, moet hij korte tijd blijven. Het beest dat er was, er niet is, is ook zelf de achtste. Het komt voort uit de zeven en het gaat naar de ondergang

Bij vers 3 is al opgemerkt, dat de zeven koningen evenmin als de zeven horens die overbleven, geen koningen uit de eindtijd zijn. Ons vers maakt dat zeer duidelijk. Wanneer we gaan identificeren, gaan we uit van de zesde koning, die er "nu" is. Omdat "nu" de tijd van Johannes is, moet de zesde "koning" het Romeinse rijk voorstellen. Zoals bekend, lopen

de begrippen koning en koninkrijk in soortgelijke profetie door elkaar. Het zevende rijk zal dan het eindtijdrijk zijn, de heruitgave van het Romeinse rijk. En uit dat rijk komt dan het achtste voort, dat van de antichrist (vergelijk vers 13). Terugtellend van het Romeinse rijk, met de visioenen van Daniël 2 en 7 voor ogen, komen we dan tot het volgende

- vijfde rijk: Alexander en de diadochen
- vierde rijk: Meden en Perzen
- derde rijk: Babylon
- tweede rijk: Assyrië
- eerste rijk waarschijnlijk: Egypte.

Opnieuw is de gedachte, dat het rijk van de antichrist een concentratie vormt van heel de reeks rijken van de wereldgeschiedenis.

vers 14 Zij zullen oorlog voeren met het Lam. Het Lam zal hen overwinnen en samen met Hem de geroepenen, uitgekozenen en gelovigen, omdat Het de Heer van de heren en de Koning van de koningen is."

Bij de bespreking van Johannes 1: 29, elders in deze reeks studies, hebben we er op gewezen, dat het begrip "Lam" verwijst naar Jesaja 53. Als Lam komt Jezus lijden, maar niet minder gelden Jesaja 53: 10 en 12

Wanneer hij zichzelf ten schuldoffer gesteld zal hebben, ... en het voornemen van Jahweh zal door zijn hand voortgang hebben en met machtigen zal hij de buit verdelen.

Het is om deze profetie, dat Johannes in Openbaring 5 Jezus voorgesteld ziet als Lam. Het Lam is bevoegd (1) om de boekrol te openen en zo inderdaad het "voornemen van Jahweh" door zijn hand voortgang te doen vinden.

Tegen het Lam met deze taak gaat het dier zich verzetten. Vergelijk Openbaring 19: 19. Maar het Lam zal met machtigen de buit verdelen. Vandaar, dat ons vers eindigt met een verwijzing naar de geroepenen en uitgekozenen en gelovigen met Hem.

De uitdrukking *Hij is Heer van de heren en Koning van de koningen* is ontleend aan Deuteronomium 10: 17

Want Jahweh, uw God, is de God van de goden en de Heer van de heren, de grote, sterke en vreselijke God, die geen partijdigheid kent, noch een geschenk aanneemt.

Het volle gewicht van deze tekst vormt inderdaad de achtergrond van ons vers uit de Openbaring. De uitdrukking vinden we ook terug in Daniël 2: 47. Daar zegt Nebucadnezar

In waarheid, uw God is de God van de goden en de Heer van de koningen en Hij openbaart verborgenheden.

De koning van het historische Babylon erkent hier wat de koning van het toekomstige Babylon eerst na zijn val zal dienen te erkennen! Contrastwerking via toespelingen op het Oude Testament.

vers 15 En hij zei tegen mij: "De wateren die je zag, waar de hoer zit, zijn volken, menigten, natiën en talen.

Hier worden we verwezen naar Jesaja 8: 5-10

En Jahweh ging voort nogmaals tot mij te spreken: "Omdat dit volk de zacht vloeiende wateren van Siloach versmaadt en er vreugde is bij Resin en de zoon van Remaljahu, daarom, zie, de Heer doet over hen opkomen de machtige en geweldige wateren van de Rivier, de koning van Assur met al zijn heerlijkheid. Deze zal buiten al zijn beddingen stijgen en buiten al zijn oevers rijzen, binnendringen in Juda, overstromen en steeds verder om zich heen grijpen, reiken tot aan de hals. Ja, zijn uitgespreide vleugels zullen de breedte van uw land vullen, o Immanuel. Woedt, o volken, en weest verslagen; ja, neemt ter ore, alle verre streken van de aarde; gordt u aan en weest verslagen. Gordt u aan en weest verslagen. Beraamt een plan, maar het wordt verbroken. Spreekt een woord, maar het zal niet tot stand komen, want God is met ons.

De vergelijking van volken met wateren is duidelijk. Maar ook de context is weer van toepassing. Ook de antichrist zal, evenals de koning van Assyrië, plannen beramen, het Jeruzalem moeilijk maken en ten onder gaan. Trouwens ook Jeremia 51: 13, al eerder aangehaald bij vers 1-2, spreekt vergelijkbare taal.

vers 1 Daarna zag ik een andere engel neerdalen uit de hemel. Hij had grote macht en de aarde werd verlicht door zijn luister.

Deze tekst herinnert aan Ezechiël 43: 2

En zie, de heerlijkheid van de God van Israël kwam uit oostelijke richting, er was een geluid als het gedruis van vele wateren en de aarde straalde vanwege zijn heerlijkheid.

Hier is sprake van contrastwerking. Door Gods heerlijkheid straalt de aarde, terwijl ze door die van de engel "alleen maar" verlicht werd. Toch spreekt de tekst natuurlijk wel van iets ontzagwekkends. De engel mag lijken op Gods heerlijkheid en zo wordt ook zijn boodschap gekenschetst als afkomstig van God.

**vers 2 Hij riep met luide stem:
"Gevallen, gevallen is het grote Babylon.**

Zoals we hiervoor zagen bij Openbaring 17: 5, spreekt de combinatie "het grote Babylon" over hoogmoed en verzet tegen God en ook over de naderende ondergang. Hier is de ondergang al present.

"Gevallen, gevallen is Babel" staat in Jesaja 21: 9

Zie, daar komt een troep mannen, een stoet ruiters, twee aan twee. Toen hief hij aan en zei: "Gevallen, gevallen is Babel, en alle gesneden beelden van zijn goden heeft Hij ter aarde verbrijzeld. O, mijn gedorst en geslagen volk, wat ik van Jahweh van de legermachten, de God van Israel, gehoord heb, heb ik u verkondigd."

Met deze woorden wordt de ondergang van het Babylon van de oudheid als aanwezig voorgesteld. Het komt uit zoals de profetie het voorzegde. Hetzelfde geldt voor het Babylon

van de eindtijd. Ook die ondergang komt exact volgens de profetie.

Het hoofdstuk uit Jesaja heeft echter al een rol gespeeld bij Openbaring 17: 2. Daarmee is duidelijk, dat er een sterke band ligt tussen ons Bijbelgedeelte en Jesaja 21.

Hetzelfde geldt voor Jeremia 51. Het vormde de achtergrond bij Openbaring 17: 1, 4 en 15. Maar ook bij 18: 3 zullen we weer over Jeremia 51 moeten spreken.

Nu citeren we Jeremia 51: 8-10

Plotseling is Babel gevallen en gebroken, jammert over hem! Haalt balsem voor zijn pijn, misschien is het te genezen. Wij hebben Babel trachten te genezen, maar het is niet te genezen; verlaat het en laten wij gaan, een ieder naar zijn land. Want tot de hemel reikt zijn oordeel en het verheft zich tot de wolken. Jahweh heeft ons recht aan het licht gebracht; komt en laten wij in Sion het werk van Jahweh, onze God, verhalen.

Dit gedeelte spreekt niet alleen over de val, maar ook over de grondigheid ervan en over God die de val veroorzaakte.

vers 2 Het is een woonplaats geworden van demonen, een schuilplaats van iedere onreine geest, een schuilplaats van iedere onreine vogel en een schuilplaats van ieder onrein en gehaat dier.

In het Oude Testament komen veel profetieën voor, waarin een verwoeste plaats tot een woonplaats van allerlei wilde dieren en geesten wordt. Omdat geen ervan exact overeenkomt met onze tekst en de passages nogal lang zijn, volstaan we met een vermelding

- Jesaja 13: 21-22 Ook deze tekst gaat over het historische Babylon. Het onherroepelijke van de ondergang komt tot uiting in de slotwoorden *Weldra zal zijn tijd komen en zijn dagen zullen niet verlengd worden.*

- Jesaja 23: 13 Hier wordt het verwoeste land van de Chaldeeën ten voorbeeld gesteld aan Tyrus.

- Jesaja 34: 11-15 Dit gedeelte betreft Edom.

- Jeremia 50: 39 Dit hoofdstuk behoort met het al veel aangehaalde volgende hoofdstuk tot één profetie over het historische Babylon.

vers 3 Want van de wijn van de razernij van haar hoererij hebben alle volken gedronken, de koningen van de aarde hebben met haar hoererij gepleegd en de handelaars van de aarde zijn rijk geworden uit het vermogen van haar luxe."

De oudtestamentische achtergrond van het eerste deel van dit vers is al besproken bij 17: 2.

vers 4 Ik hoorde een andere stem uit de hemel zeggen:

"Vertrek, mijn volk, uit haar om te voorkomen, dat je deelneemt aan haar zonden, en <vertrek> van haar plagen om ze niet te ondergaan.

De woorden "Vertrek uit haar" komen enkele malen voor in het Oude Testament. Met de toevoeging "mijn volk" komt het maar voor in Jeremia 51: 45

Trekt eruit weg, mijn volk, en laat ieder zijn leven redden voor de brandende toorn van Jahweh, opdat uw hart niet week wordt en gij vreest bij het gerucht dat in het land gehoord wordt. Er komt in het ene jaar een gerucht en daarna in een ander jaar het andere. Geweld is in het land, heerser tegen heerser. Daarom zie, de dagen komen, dat Ik bezoeking zal doen ...

Formeel gezien ontbreekt in dit eerste citaat met "mijn volk" het element "uit Babylon". Hierdoor worden we genoopt om ook andere "Ga uit van haar"-teksten aan te halen. Verder leren we hier de reden van de aanbeveling om te vertrekken: God komt Babylon bezoeken. Maar dit is niet de actuele reden. Wanneer men in Babylon zou blijven, zou men verontrust worden door allerlei geruchten. Babylon en geweld en opstand horen bij elkaar. Hier kan een vergelijking getrokken worden met de onrustige periode vlak voor de val van het laatste rijk, Daniël 11: 42-45. De *hij* is de antichrist.

En hij zal zijn hand uitstrekken tegen de landen, en het land Egypte zal niet ontkomen, maar hij zal de schatten bemachtigen van goud en zilver en alle kostbaarheden van Egypte. En Libyërs en Ethiopiërs zullen in zijn gevolg zijn. Maar geruchten uit het oosten en uit het noorden zullen hem ontstellen, zodat hij in grote grimmigheid zal uittrekken om velen te verdelgen en te vernietigen. Hij zal zijn staatsietenten opslaan tussen de zee en de berg van het heilig Sieraad - maar dan komt hij aan zijn einde, zonder dat iemand hem helpt.

Dit is dus een bijkomende reden bij de in onze tekst genoemde.

Verdere teksten met "Ga uit van haar" zijn
- Jesaja 48: 20

Trekt uit Babel, ontvlucht de Chaldeeën. Verkondigt het met jubelgeklank, doet het horen, verbreidt het tot aan het einde van de aarde, zegt: "Jahweh heeft zijn knecht Jakob verlost".

Hier ligt de nadruk op de bevrijding door God.

- Jeremia 51: 6

Vlucht uit Babel, laat ieder zijn leven redden. Komt niet om in zijn ongerechtigheid, want dit is de tijd van de wraak voor Jahweh. Het verdiende loon betaalt Hij hen.

De reden voor vertrek komt hier overeen met die uit onze tekst.

- Jeremia 51: 9

Wij hebben Babel trachten te genezen, maar het is niet te genezen. Verlaat het en laten wij gaan, een ieder naar zijn land, want tot de hemel reikt zijn oordeel en het verheft zich tot de wolken.

Ook deze tekst suggereert ontsnapping aan het oordeel, maar voegt de onbekeerlijkheid als element toe.

- Jeremia 50: 8-9

Vlucht uit Babel en trekt weg uit het land van de Chaldeeën en weest als bokken voor de kudde uit! Want zie, Ik verwek en doe oprukken tegen Babel een menigte grote volken, uit het Noorderland.

Klaarblijkelijk gaat het hier allereerst over het historische Babylon, maar de hiervoor aangehaalde tekst uit Daniël 11 laat zien, dat ook het eindtijd-Babylon last krijgt vanuit het noorden.

Opnieuw geldt de oproep ontsnapping aan het oordeel. De reeks teksten die oproepen tot een vertrek uit Babylon is groot. Het blijkt uiterst noodzakelijk Babylon tijdig te verlaten.

vers 5 Want haar zonden hebben zich opgestapeld tot de hemel en God heeft zich haar ongerechtigheden in herinnering gebracht.

Het vers waaraan dit vers ontleent, luidt iets anders, Jeremia 51: 9

want tot de hemel reikt zijn oordeel
en het verheft zich tot de wolken.

Ons vers is alleen uitvoeriger in de formulering. Gods herinnering aan de zonden die volgens Jeremia 51 tot de hemel reikten, veroorzaakt het oordeel.

Inmiddels is het wel duidelijk, dat de vele citaten uit Jeremia 51 ons tot nadenken moeten brengen. Aan het eind van dit hoofdstuk komen we tot conclusies daarover.

vers 6 Geef haar wat haar toekomt, zoals ook zij <iedereen> gaf wat <hem> toekwam.

Opnieuw klinkt een echo door uit Jeremia 50. Nu betreft het

- vers 1

Schaart u tegen Babel rondom in slagorde, allen die de boog spant! Beschiet het, spaart geen pijlen, want tegen Jahweh heeft het gezondigd! Heft rondom een krijgsgeschreeuw ertegen aan - het heeft zich overgegeven, gevallen zijn zijn zuilen, neergehaald zijn muren, want dit is de wraak van Jahweh. Wreekt je erop. Doet het volgens dat wat het gedaan heeft.

- vers 29

Roept schutters tegen Babel op, allen die de boog spannen. Belegert het aan alle kanten. Er mag geen ontkoming zijn! Vergeldt het volgens zijn werk. Doet het volgens al hetgeen het gedaan heeft, want tegen Jahweh is het overmoedig geweest, tegen de Heilige van Israël.

vers 6 Vergeld haar het dubbele volgens haar daden:

Natuurlijk mogen we bij "volgens haar daden" nog denken aan een verwijzing naar het laatst aangehaalde vers.

Het idee "dubbel" komt op verschillende plaatsen voor. We citeren Jesaja 40: 2

Spreekt tot het hart van Jeruzalem, roept het toe, dat zijn lijdensstijd volbracht is, dat zijn ongerechtigheid geboet is, dat het uit de hand van Jahweh dubbel ontvangen heeft voor al zijn zonden,

en Jeremia 16: 18

Daarom zal Ik eerst hun ongerechtigheid en hun zonde dubbel vergelden,

en Jesaja 61: 7

In plaats van je schande ontvangt gij dubbele vergoedingen. In plaats van smaad zullen zij jubelen over hun deel. Zo zullen zij dan in hun land dubbele vergoeding verkrijgen. Blijvende vreugde zullen ze krijgen.

Zowel waar gesproken wordt over straf als waar van een gunstige behandeling sprake is, wijst het begrip "dubbele" op de grondigheid en de hartstochtelijkheid waarmee wordt opgetreden.

Het is duidelijk, dat we dit element ook moeten gebruiken bij het bekende nieuwtestamentische vers 1 Timotheus 5: 17

De oudsten die goede leiding geven, komt dubbel eerbewijs/honorarium toe, vooral hun, die zich belasten met prediking en onderwijs.

vers 6 meng in de beker waarin zij gemengd heeft, het dubbele.

Over de beker als uitdrukking van Gods handelen met de mensen is al gehandeld bij 17: 2.

vers 7-8 Want in haar hart zegt zij: "Ik zit <hier> als koningin. Ik ben geen weduwe en rouw ken ik niet." Daarom zullen in één dag haar plagen komen: de dood, rouw en honger. En ze zal met vuur verbrand worden,

Hier wordt door enkele gedeeltes aan te halen heel Jesaja 47 bij deze verzen betrokken. Opnieuw is het een gedeelte over de val van het historische Babylon. We halen aan vers 5

Zet u zwijgend neer en ga in de duisternis, gij dochter van de Chaldeeën, want men zal u niet langer gebiedster van de koninkrijken noemen,

en vers 7-9

En gij zegt: "Ik blijf eeuwig gebiedster, terwijl gij deze dingen niet ter harte nam, noch aan de afloop daarvan dacht. Nu dan, hoor dit, gij wellustige, die zo onbezorgd woont, die bij uzelf zegt: 'Ik ben het en niemand anders. Ik zal niet als weduwe neerzitten en geen beroving van kinderen kennen'. Maar deze beide zullen u overkomen, plotseling, op één dag: beroving van kinderen en weduwschap. In volle omvang zullen zij u overkomen, ondanks uw vele magie en zeer krachtige bezweringen,

en vers 14

Zie, zij zijn als stoppels, die het vuur verbrandt. Zij kunnen hun leven niet redden uit de macht van de vlammen.

Alhoewel dit laatste vers strikt genomen op de waarzeggers slaat, toch is duidelijk, dat met hen Babylon zal verbranden.

De aangehaalde verzen maken overigens duidelijk, wat we ons bij "op één dag" voor de geest moeten halen. De ondergang komt plotseling.

vers 8 want krachtig is God de Heer die haar geoordeeld heeft."

Opnieuw speelt Jeremia 50 mee, namelijk vers 34

hun Verlosser is sterk. Jahweh van de legermachten is zijn naam. Voorzeker zal Hij hun twistzaak beslechten om aan de aarde rust te brengen, maar de inwoners van Babel zal Hij verdelgen.

Jeremia is uitvoeriger dan onze tekst. Daar speelt het element van verlossing van Gods volk mee. In de Septuaginta vinden we overigens het begrip oordelen duidelijker terug dan in onze vertaling "twistzaak beslechten".

vers 9 En zij zullen wenen en om haar zich slaan, de koningen van de aarde die met haar gehoereerd hebben en weelderig geleefd hebben.

Op dit punt wordt een overgang gemaakt van de oudtestamentische teksten die voornamelijk over de val van Babylon handelden, naar teksten die Tyrus betreffen.

In ons vers vinden we elementen terug van

- Ezechiël 26: 16-17

Ja, alle vorsten van de zee zullen van hun tronen afdalen, hun mantels afleggen en hun kleurig geborduurde klederen uittrekken. In schrik zullen zij zich hullen. Zij zullen zich op de grond neerzetten en voortdurend beven in ontzetting over u. Dan zullen zij een klaaglied over u aanheffen.

- Ezechiël 27: 33

Toen uw waren kwamen van de zee,
hebt gij vele volken verzadigd
Met uw vele goederen en uw koopwaren
hebt gij de koningen van de aarde rijk gemaakt.

- Ezechiël 27: 35

hun koningen zijn door huivering bevangen,
verwongen is hun gelaat.

- Jesaja 23: 17

.. en hoereert met alle koninkrijken op de aardbodem.

Het verwijzen naar de teksten betreffende Tyrus is duidelijk. Nergens vinden we verder zo uitvoerig beschreven, hoe bij de ondergang van een stad andere koningen treuren.

De tekst uit Psalm 48: 5-7, welke Jeruzalem betreft, is hier niet van toepassing.

vers 10 wee, wee, de grote stad, Babylon, de sterke stad.

Zie hierover bij vers 2.

vers 11-15 11 De *handelaars* van de aarde *wenen en zijn bedroefd* om haar, want haar koopwaar zal niemand van hen meer kopen: 12 haar koopwaar bestaande uit goud, zilver, kostbaar gesteente, parels, linnen, purper, zijde en scharlaken, en evenmin allerlei welriekend hout, allerlei ivoren voorwerpen, allerlei voorwerpen van kostbaar hout, brons, ijzer en marmer, 13 kaneel, specerij, reukwerk, mirre, wierook, wijn, olie, fijn tarwemeel, tarwe, lastdieren, schapen, <lading> van paarden, wagens, lichamen en *zielen van personen*.
14 En de vruchten waarnaar het verlangen van je ziel uitging, zijn bij je verdwenen. Alles wat kostbaar en schitterend was, is van je ten onder gegaan. Het zal beslist niet meer gevonden worden.
15 Hun *handelaars* die aan haar rijk geworden waren, *zullen* uit vrees voor haar pijniging op een afstand staan *wenen en rouw bedrijven*. 16 Ze zullen zeggen: "Wee, wee de grote stad, die gekleed was in fijn linnen, purper en scharlaken, en rijk versierd was met goud, kostbaar gesteente en parels,

Deze verzen, met name de vermelding van de handelaars en de vele verhandelde artikelen bevatten herinneringen aan Ezechiël 26: 36 en 27: 12-24. Het voert te ver deze passages volledig te citeren.

vers 17-19 Iedere stuurman, iedere kustvaarder, zeelui en allen die op zee hun werk hadden, stonden veraf. 18 Ze riepen, toen ze de rook van haar verbranding zagen: "Wie is gelijk aan de grote stad?" 19 Ze wierpen stof op hun hoofd en riepen al wenend en rouw bedrijvend: "Wee, wee de grote stad, waarin allen die de schepen op zee hadden, rijk zijn geworden van haar rijkdom, want in één uur is zij verwoest.

Deze passage herinnert sterk aan Ezechiël 27: 29-32 over de ondergang van Tyrus

Nu verlaten hun schepen
 allen die de riemen hanteren.
De schepelingen, al de zeevaarders
 zij gaan aan land.
Luid weeklagen ze over u
 en jammeren bitter.

Zij werpen stof op hun hoofd
en wentelen zich in as.
Omwille van u scheren zij zich kaal
en omgorden zij zich met rouwgewaad.
In bitter zielenleed wenen zij over u
- een bittere rouwklacht!
Jammerend heffen zij een rouwklacht over u aan,
een klaaglied zingen zij over u:
Wie is als Tyrus, de verwoeste,
midden in de zee?

Opvallend is de aanpassing aan Babylon van dit klaaglied. De parallel tussen Babylon en Tyrus dringt zich op.

vers 20 Wees blij over haar, hemel en de heiligen en de apostelen en de profeten, want God heeft uw oordeel over haar uitgesproken."

Dit vers over de hemelse vreugde vindt ook zijn voorbeeld in het Oude Testament:

- Deuteronomium 32: 43, volgens de Septuaginta

Verheugt u, hemelen samen met Hem
en voor Hem moeten zich neerbuigen al Gods engelen.
Verheugt u, volken, met zijn volk
en alle zonen van God moeten zich voor Hem sterk betonen.
Want het bloed van zijn kinderen wordt gewroken
en hij zal wraak oefenen en recht vergelden aan zijn vijanden.
En de haters zal Hij vergelden
en de Heer zal het land van zijn volk reinigen.

- Jesaja 44: 23

Jubelt, hemelen, want Jahweh heeft het gedaan.
Juicht, diepten van de aarde.
Breekt uit in gejubel, bergen,
gij woud met alle geboomte daarin,
want Jahweh heeft Jakob verlost
en Hij verheerlijkt Zichzelf in Israël.

- Jeremia 51: 48-49

Dan zullen hemel en aarde met al wat daarin is, jubelen over Babel, want van het Noorden zullen de verwoesters er op afkomen, luidt het woord van Jahweh. Babel moet evenzo vallen voor de verslagenen van Israël, als de verslagenen van de hele aarde voor Babel vielen.

De overeenkomst tussen deze drie citaten en onze tekst uit de Openbaring is groot. Zij gaat, evenals in deze studie vaker is gebleken, nog verder, als we de contexten in de vergelijking

betrekken. In de drie oudtestamentische teksten wordt niet alleen over vreugde in de hemel over een oordeel geschreven. Het betreft in de drie gevallen telkens een verlossing en wraak voor wat de Joden aangedaan was.

In Jeremia 51 wordt het historische Babylon uitdrukkelijk genoemd.

Jesaja 44 betreft het herstel van Israel ten tijde van Kores (vers 28).

Deuteronomium 32: 43 vormt het eind van het lied van Mozes dat hij sprak aan het eind van zijn leven. Dit lied geeft in één grote beweging profetisch heel de heilsgeschiedenis. Het slot, het aangehaalde vers, spreekt over het definitief herstel van Gods volk.

Zo is het ook met ons vers uit de Openbaring. Dit stelt na bijna twee volle hoofdstukken over de val van het eindtijd-Babylon deze gebeurtenissen ineens in een groter kader: de hemel, de heiligen, de apostelen en de profeten worden bij de vreugde betrokken. Zij worden zeer levendig en zeer persoonlijk toegesproken ("jullie" oordeel). En de val van Babylon wordt als een afsluiting van onrecht tegen de hemel en de gelovigen van het Oude ("profeten") en van het Nieuwe Testament ("apostelen") gezien. Zie het slot van twee alinea's terug voor een parallel.

In dit verband is het opvallend, dat Deuteronomium 32: 43 nog eens een rol speelt in de Openbaring. Heel in het begin van de gebeurtenissen die de aarde betreffen, in 6: 10, lezen we over de zielen onder het hemelse altaar

En zij riepen met luide stem, zeggend: "Tot wanneer, heilige en waarachtige Heer, oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet aan de bewoners van de aarde?"

De vraag is ontleend aan Deuteronomium 32: 43 en betekent dus eigenlijk: Wanneer vervult Gij dit woord aan ons?

Ons vers vormt het antwoord op die vraag: als Babylon is gevallen.

En daarom mag "de hemel" zich verheugen, waaronder ook gerekend zijn de zielen onder het altaar.

Terzijde zij opgemerkt, dat het lied van Mozes uit Openbaring 15: 3-4 ook het lied uit Deuteronomium 32 is. De overeenkomst met Deuteronomium 32: 3-4 bewijst dat.

vers 21 Eén sterke engel nam een steen op zoals een grote molensteen en wierp die in de zee, terwijl hij zei: "Zo zal met een krachtige beweging Babylon, de grote stad, <neer>geworpen worden en zij zal beslist niet meer gevonden worden.

Het geraamte van dit vers komt uit Jeremia 51: 60-64

Jeremia dan schreef al het onheil dat over Babel komen zou, in een boek, al deze woorden die over Babel geschreven zijn. En Jeremia zei tegen Seraja: "Wanneer gij in Babel komt, let dan op en lees al deze woorden en zeg: 'Jahweh, Gij hebt betreffende deze plaats gesproken, dat Gij haar zult uitroeien, zodat er geen inwoner in zijn zal, mens noch dier, maar dat zij een eeuwige woestenij zal zijn'. En wanneer gij dit boek uitgelezen hebt, bind er dan een steen aan en werp het midden in de Eufraat, en zeg: 'Evenzo zal Babel zinken en niet weer bovenkomen, ten gevolge van het onheil, dat Ik erover ga brengen'.... "

Deze woorden vormen bij Jeremia het slot van de reeds vaak aangehaalde hoofdstukken 50 en 51 over de val van Babylon. Openbaring 17 en 18 worden in dit licht gesteld tot een (niet: de) vervulling van die profetie. Opvallend zijn echter de toevoegingen.

"Babylon het grote" herinnert weer (zie vers 2) aan Nebucadnezars hoogmoed. Maar *in de zee* is merkwaardig tegenover de Eufraat uit Jeremia 51. Tot we bedenken, dat Tyrus uit Ezechiël ondergaat in de zee (27: 27 en 34). en ook daar staat: verdwenen zijt gij - voor altijd.

Daarmee wordt ons vers ook een vervulling van Ezechiëls profetie tegen Tyrus. Voor verdere conclusies zie de laatste noot van dit hoofdstuk.

vers 22 Het geluid van citerspelers, musici, fluitspelers en trompetspelers zal niet meer in je gehoord worden.

Dit vers komt overeen met Ezechiël 26: 13

Ik zal een eind maken aan het geklank van uw liederen. Het geluid van uw citer zal niet langer worden gehoord.

vers 22-23 Het geluid van een molen zal in u niet meer gehoord worden. Het licht van een lamp zal in u niet meer schijnen. De stem van een bruidegom en een bruid zal in u niet meer gehoord worden.

Hierbij vinden we Jeremia 25: 10

en Ik doe uit hun midden verdwijnen de stem van de vreugde en de stem van de vrolijkheid, de stem van de bruidegom en de stem van de bruid, het geluid van de handmolen en het licht van de lamp.

Nadat Jeremia (7: 34 en 16: 9) dergelijke mededelingen over Jeruzalem had gedaan, volgt nu in 25: 10 dit vers over Babylon. Blijkt het idee van vergelding, dat in Openbaring 18: 6-7 en 21 al een rol speelde, opnieuw?

vers 23 Want uw handelaars waren de groten van de aarde, want door uw magie werden alle volken misleid.

Hier verkeren we weer in Tyrische sfeer:

- Jesaja 23: 8-9

Wie heeft dit (namelijk de ondergang) over Tyrus besloten, dat over kronen beschikte, waarvan de handelaars vorsten, waarvan de kooplieden geëerden van de aarde waren? Jahweh van de legermachten heeft het besloten om heel die pralende trots te ontluisteren, om alle geëerden van de aarde verachtelijk te maken.

De ondergang van de machthebbers wordt in Openbaring niet vermeld, maar is door de ontlening wel geïmpliceerd.

- Jesaja 47: 9

Maar deze beide zullen u overkomen, plotseling, op één dag: beroving van kinderen en weduwschap. In volle omvang zullen zij u overkomen, ondanks uw vele magie en

zeer krachtige bezweringen.

Voor het begin van dit vers zie bij vers 8.

**Conclusie voor Openbaring 17 en 18 naar aanleiding van vers 24
In haar werd gevonden het bloed van profeten en heiligen en van allen die geslacht
waren op de aarde."**

In het slot vinden we opnieuw een element uit Jeremia 51: 49

Babel moet evenzo vallen voor de verslagenen van Israël als voor Babel de verslagenen van de hele aarde vielen.

Het verschil valt in het oog.

Het historische Babylon van Jeremia viel voor onrecht dat de Joden aangedaan was. Het eindtijd-Babylon valt voor onrecht in een veel ruimer kader: het bloed van profeten en heiligen en van allen die op de aarde geslacht waren. Na vers 20 worden we daarmee opnieuw in een zeer breed kader gezet. De val van Babylon is niet alleen de val van het eindtijd-Babylon, maar ook van haar voorgeschiedenis, alle anti-goddelijke rijken van de wereldgeschiedenis. Zo was het, in kleiner verband, ook met Tyrus, waarvan de laatste koning heel het handelsbeleid van zijn voorgangers toegeschreven krijgt in Ezechiël 28: 4-5. Die voorgeschiedenis moeten we heel breed zien. Niet alleen vinden we in vers 20 en 24 duidelijk uitgedrukt, dat in Babylon al het onrecht tegenover Gods kinderen en aan alle mensen bedreven tegenwoordig is. Ook in de symboliek van de zeven koppen van 17: 3 vonden we, dat Babylon alle wereldrijken mede vertegenwoordigt.

De conclusie van ons onderzoek in deze studie kan geen andere zijn. We zijn begonnen ons erover te verwonderen, dat er twee lange langzame hoofdstukken in de levendige Openbaring aan de val van Babylon gewijd zijn. Wij zagen, dat hele hoofdstukken uit het Oude Testament over de val van Babylon, van Tyrus en van Edom geplunderd zijn. De boodschap is natuurlijk, dat ook met dit uitdrukkingmiddel duidelijk gemaakt wordt, dat de bij uitstek duivelse rijken Babylon en Tyrus in het eindtijd-Babylon zijn opgegaan en dat ook een minder opvallend rijk als Edom, dat de Joden ook niet altijd welgezind was (Obadja), niet gespaard wordt.

Dat de val van het eindtijd-Babylon een eind maakt aan heel de wereldgeschiedenis van anti-goddelijke rijken, is ons ook duidelijk gemaakt in Nebucadnezars droom over het beeld (Daniël 2). Daar valt heel het beeld, dat de geschiedenis vanaf Nebucadnezar voorstelt, doordat de steen het laatste rijk, of althans zijn uitbeelding, treft. Hetzelfde vonden we al in 17: 3 en 9.

Zo bieden Openbaring 17 en 18, geïnterpreteerd volgens de in deze studie voorgestelde methode, een geschiedenisfilosofie in overeenstemming met de rest van het bijbelse getuigenis.

Hoofdstuk 8

En verder

Resultaat

Naar de mening van de schrijver is voldoende aangetoond, dat de voorgestelde hermeneutische regel "werkt".

De consequentie is, dat bij de exegese van nieuwtestamentische passages waarin citaten uit of toespelingen op het Oude Testament voorkomen, voortaan de ruime context van de nieuwtestamentische tekst vergeleken moet worden met de ruime context van de oudtestamentische passage waaruit geciteerd of waarop een toespeling gemaakt wordt.

Het is zeer goed denkbaar, dat details van de ene context details van de andere context verklaren. Op contrastwerking dient men ook bedacht te zijn. Wanneer er van contrastwerking sprake is, kan ook die een extra dimensie aan de exegese toevoegen.

Voor de praktijk is het nuttig de oudtestamentische teksten die in de marge van de Nestle-editie van de Griekse Nieuwe Testament staan opgegeven, als vertrekpunt voor de vergelijkingen te nemen. Voor dat doel is het niet nodig de nieuwste editie te gebruiken. Ook voor wie de Griekse tekst niet gebruikt, is dit een gemakkelijk hulpmiddel..

Andere studies

In andere studies is de methode ook bruikbaar gebleken. Ik noem mijn artikelen

De mosterd-"boom" (Mattheus 13: 32),

https://www.academia.edu/34535205/De_mosterd_boom_Mattheus_13_32

Jezus' uitnodiging om te drinken op het Loofhuttenfeest,

https://www.academia.edu/36013456/Jezus_uitnodiging_om_te_drinken_op_het_Loofhuttenfeest_in_Johannes_7

Voor zelfstudie

Wie zelf volgens de voorgestelde methode zou willen experimenteren, bestaat mijn vertaling van de Openbaring met zeer veel verwijzingen:

https://www.academia.edu/40432450/Vertaling_van_het_boek_Openbaring_met_veel_verwijzingen

Hoofdstuk 9

Verantwoording

In het Nieuwe Testament vinden we aanhalingen uit het Oude Testament en toespelingen op oudtestamentische teksten. Het kan daarbij gaan om een passage, een zin of zelfs maar enkele woorden. De bedoeling van deze studie was de presentatie van een nieuwe regel van bijbeluitleg op dit gebied.

Het was niet de bedoeling hier een handboek te produceren over aanhalingen en toespelingen. Alle aspecten op dit terrein kunnen onmogelijk in één studie aan de orde komen.

Aan tekstverschillen tussen de meestal Masoretische tekst van het Oude Testament en de bewoordingen waarin de nieuwtestamentische schrijver zijn citaat heeft gesteld, wordt door anderen nog wel aandacht gegeven. Het is niet de bedoeling van deze hermeneutisch-exegetische studie om opzettelijk aan tekstvergelijking te doen.

Deze studie vormt aan een kant een **hermeneutische** studie. Dat betekent, dat gehandeld wordt over regels tot het uitleggen van de Bijbel.

Deze studie vormt ook een **exegetische** studie. Een hermeneutische regel presenteren zonder demonstratie van de werkzaamheid in de exegese en van de resultaten komt overeen met zwemles in de woestijn. De keuze van de behandelde hoofdstukken is willekeurig geschied. De auteur was op de hoogte van het feit, dat daarin voldoende materiaal in de vorm van citaten en toespelingen aanwezig was om een vruchtbare demonstratie te kunnen geven. Dat alle passages uit het werk van Johannes stammen, is louter toeval.

In het vorige hoofdstuk is een studie gesignaleerd die werkt met de tekst van een andere Bijbelschrijver.

Omdat het niet nuttig is om zinloos werk te verrichten, is de behandeling van de pericopen beperkt tot die zaken welke de citaten en ontlenen rechtstreeks betreffen. Het heeft geen zin in het kader van deze studie een volledige exegese te bieden. Er bestaan voldoende commentaren op allerlei niveau waar de geïnteresseerde lezer zich verder kan oriënteren.

Toch een oude methode van exegese

In hoofdstuk 3 is al aandacht gegeven aan het feit, dat de grootvader van Martin Buber bij elke zin en elk woord zich onmiddellijk alles in de hele joodse litteratuur herinnerde wat op de zaak betrekking had. Dit leek een uitzondering.

Inmiddels bleek mij na de complete afsluiting van alles wat buiten deze alinea is beschreven, dat wat in deze studie wordt voorgesteld, een gangbare werkwijze was in de Talmud. In *Der Talmud, ausgewählt, übersetzt und erklärt* von R. Mayer (München 1999 = 1963/1980), p. 29 lezen we

Oft ist nur ein Halbsatz zitiert, obwohl das Ganze gemeint ist. Für das bloße Lesen dieser Texte ist es aber wichtig, stets die Bibel aufzuschlagen, die ganzen zitierten Sätze, möglichst auch den weiteren Zusammenhang zu erfassen.

Dat dit inderdaad dezelfde methode is die we in deze studie herontdekt hebben, blijkt o.a. op p. 181, n. 469. In de tekst van de Talmud was alleen geciteerd "Sein Edler soll aus ihm sein".

De noot zegt:

Jeremia 30, 21. Die Begründung liegt in der Fortsetzung: "aus seiner Mitte geht sein Herrscher hervor".

Het zou interessant zijn consequent rekening te houden met de methode van citeren die in het Jodendom gebruikelijk was in de tijd waarin ook het NT ontstaan is. Onze studie heeft aangetoond wat dit kan opleveren.

Bibliografie

In deze studie wordt een "nieuwe oude" regel van hermeneutiek gegeven. De auteur van deze studie had de indruk, dat deze regel niet of nauwelijks bekend is of toegepast wordt. Lang geleden, in mijn studententijd, hoorde ik, ik meen in de Gereformeerde Kerk van Wassenaar, een preek. Daarin werd een nieuwtestamentische gebeurtenis verklaard door een verbinding te leggen met de ruime betekenis van een passage uit het Oude Testament. Of de predikant (ik weet niet meer wie dat was) onze regel bewust toepaste, weet ik uiteraard niet. Voor mij is deze uitleg het begin geweest van een consequent toepassen van wat ik toen een nuttige werkwijze vond.

Na afloop van het voltooien van een belangrijk deel van het werk is er een ruime steekproef genomen.

Op het gebied van de hermeneutiek werden volgende werken geraadpleegd

F.W. Grosheide, *Hermeneutiek ten dienste van de bestudeering van het Nieuwe Testament*, Amsterdam 1929

L. Berkhof, *Principles of Biblical Interpretation (Sacred Hermeneutics)*, Grand Rapids 1952²

G.D. Fee, *New Testament Exegesis, A Handbook for Students and Pastors*, Philadelphia 1983

B. Ramm, *Protestant Biblical Interpretation*, Boston 1956

R. Nicole, *Old Testament Quotations of the New Testament*, in: B.L. Ramm a.o., *Hermeneutics*, Michigan 1980⁶

W.C. Kaiser Jr., *Towards an exegetical Theology*, Grand Rapids 1981

M.S. Terry, *Biblical Hermeneutics*, Grand Rapids 1964

A. Berkeley Mickelsen, *Interpreting the Bible*, Grand Rapids 1963

C. Lockhart, *Principles of Interpretation*, Fort Worth 1915²

Terwijl de aanhalingen uit het Oude Testament in het Nieuwe in het algemeen weinig aandacht krijgen, wordt in geen van genoemde studies ook maar genoemd, dat beide **contexten** met elkaar vergeleken dienen te worden. Het opstellen van een nog langere lijst van studies die ons onderwerp niet behandelen, acht de schrijver van deze studie nutteloos.

Op het gebied van de exegese werd een dergelijke steekproef genomen. Bij het gesprek tussen Jezus en Nicodemus werd een ruime hoeveelheid oude en recente commentaren geraadpleegd. Soms werd wel eens iets gevonden wat ver weg herinnert aan onze benadering, maar van een systematisch gebruik van de in deze studie voorgestelde hermeneutische regel is nergens sprake.

Het heeft totaal geen zin om op te sommen, welke commentaren de regel niet kennen.

Opsommen, welke haar wel kennen, is wel mogelijk: geen.

Sinds ik deze woorden neerschreef, is mij ter ore gekomen, dat er mogelijk een studie bestaat die een gelijkaardig exegetisch procédé voorstaat. Ik ben de verwijzing helaas kwijtgeraakt.